

საქართველოს
საბჭოთაო

საქართველო

საბჭოთაო
საბჭოთაო

1917

მოსკოლისთვის

№ № VI & VII.

საქართველოს
საქართველოს
საქართველოს

საქართველო

საქართველო
საქართველო
საქართველო

წილისადი 80-XIII.

№№ 6, 7.

1917 წ.

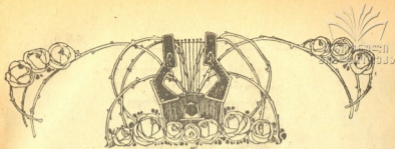
4185-7-888

საქართველოს
საქართველოს
საქართველოს
* თბილისი *
საქართველოს

შინაარსი

I—სურათი	1
II—ვარდის ცრემლები,—ლექსი დ. კლიაშვილისა.....	3
III—მოვალ დედოფალი,—დ. ქუთათაძისა.....	5
IV—გაზაფხული,—ლექსი ა. სიხარულიძისა.....	28
V—უქნარას ზღაპარი, — ელენე კლიაშვილისა.....	29
VI—სიცოცხლე,—ნადეჟდა გ. დომთაიაძისა.....	37
VII—შავ ტუანეტას შვილობილი,—მოთხრობა ჯემისონისა, (შემდეგი) თარგმანი დათაქო ანთაძისა.....	42
VIII—ძველი რუსეთი ზ რევოლიუცია,—ვ. კოტეტიშვილისა	71
IX—გასართობი: —როგორ გავზარდოთ ვეება გოგრა და ახსნა	77

ვარდის ცრემლები

აზაფხულის დილა იყო,
 ცა ლამაზად კრიალებდა;
 მის სივრცეში ანცი ჩიტე
 დასცურავდა, ტრიალებდა.

ბალი ტურფად მორთულიყო,
 საამურად შრიალებდა;
 მის მახლობლად ვიეი წყარო,
 მოჰქროდა და ჩქრიალებდა.

იქვე იდგა ნორჩი ბუჩქი,
 შიგ ვარდს თავი დაეხარა;
 გულზე სევდა მოსწოლოდა,
 ცრემლი ბლომად დაეღვარა,

ქვითინებდა:—ოჰ, განგებაე,
 შემბირალე, უბედური!..
 რით შეგცოდე, რომ გამწირე,
 არა მხოვავ, სულ შემდური.

მეც მინდა რომ ვიღღვგრძელო,
 დაუკოცნო სხივი მზესა;
 შევსტრფოდე და შევხაროდე
 გაზაფხულის ნათელ დღესა...

მაგრამ... ვიცი, ადამის ძე,
 ჩქარა მოვა, ხელს წამატანს
 მსწრაფლ შუაზე გადამიტეხს,
 ჩემს პაწაწა უსუსურ ტანს.

ერთის წუთის სიამისთვის,
 გამომტაცებს სიციცხლესა;
 დავსკვნები და ვადამავდებს,
 ზედ წამაყრის ფეხით მტვერსა.

ნეტავ, რისთვის?! ოჰ, განგებავ,
 შემობრალე უბედური;
 რით შეგკოდე, რომ გამწირე,
 არა მზოგავ, სულ მემღური!..

დ. კლიოზაშვილი

ძივალ, დედოლა!

I

თელი დღე ის ქალაქის ქუჩებში უმიზნოდ დადიოდა. ჯერ ვერ გადაეწყვიტა: წასულიყო სოფელში, თუ კიდევ ეძებნა ადგილი. დილას რომ ადგილიდან დაითხოვეს, რამდენსამე მალაზიაში იკითხა: მორბედი ხომ არ გინდათო. ვაკრები ახედ-დახედავდნენ, შეაშინებდნენ მის აბურძგნულ თმას, უსიცოცხლო თვალებს, მძიმე მიხვრა-მოხვრას და დამკინავი ღიმილით ისტუმრებდნენ: ჩვენ შენისთანა ლაფალი*) ბიჭი არ გამოგვადგებაო.

გუნებაში იგი თავის თავს ამტყუნებდა, რომ სამსახურის დროს ვერ გამოიჩინა საკმაო სიფხიზლე და გულმოდგინება.

*) საქმეზე გულ-აქრუებული, ზანტი.

როცა მას სადმე საქმეზე გაჰგზავნიდნენ, ყოველ სიმღერის თუ მუსიკის ხმაზე გაჩერდებოდა და, სმენად გადაქცეულს, ავიწყდებოდა დანავალები. ალა ხშირად ლანძღავდა, როცა, სადმე ყურ-მოკრულ კილოს ლილინით გართულს მისი დაძახნა არ ესმოდა. ახლა ახია მასზე, რომ ქუჩაში გაუძახეს!

სალამომ მოაწია. მუხლებმა კანკალი დაუწყა, გულმა—რევა. თვლებს ლანდი გადაეფარა. ქვაფენილის პირას მდგარ ალვის ხეს მიეყუდა. პირდაპირ გასტრონომიული მაღაზია იყო. შემწვარ გოკისა და ძებვების დანახვებზე პირს წყალი მოუვიდა. მოაგონდა, რომ დღეს ნაწილი არ უნახავს.

დიღის ჯერ კიდევ საუზმის წინ გაატანეს მუშტართან წინა სალამოს მიყიდული ქურჭელი კალათით. ცხენოსანი ჯარი მუსიკით ქალაქის გარედ სამეცადინოდ მიდიოდა. გაიტაცა მუსიკის ხმამ. ჯარს აედევნა. იაგორა ძალიან უჯავრდება დავვიანებისთვის. ხშირად უსაყვედურებს ზარმაცობას და დათხოვნიტ ემუქრება. თავადაც უნდა, რომ საქმეზე გული დაამყაროს, მაგრამ რა ქნას: გაიგონებს თუ არა მუსიკის ხმას, რაღაც უხილავი ძალა იზიდავს მისკენ.

ძალიან ადვილად იხსომებს კილოებს, მაგრამ ეს ცოტა ძნელია. უპ, რამდენი ხმა არის ერთმანეთთან შეწყობილი! არა, უსათუოდ უნდა დაიხსოვნოს ეს კილოც. წინადაც ბევრჯერ მოუსმენია სამხედრო მუსიკა, მაგრამ მაშინ თავისუფალი ყოფილა: ხელში არაფერი სქერია. ახლა კი... ოპ, ეს ოხერი კალათა რა მძიმეა! ჯარი კი მარდად მიდის. სირბილი უბდება, რომ არ ჩამორჩეს.

თავადაც ვერ გაიგო, როგორ გაიშხლართა და დაამსხვრია ქურჭელი ქვაფენილზე. კიდევ კარგი, რომ ვილაცამ ხელი დასტაცა და წამოაყენა, თორემ აფიცერი მას ცხენით შესდგებოდა. მის მაგიერ ცხენმა კალათას ჩასცა ფეხი. კალათა მაინც მთელი მიეტანა პატრონთან!

გაქცევა დაპირა, მაგრამ სად? სოფელში მაშინაცვალი სახრით დახვდებოდა. არა, იქნება ისევ ალამ შეიბრალოს, დასჯით დაკმაყოფილდეს და არ დაითხოვოს!

იაგორამ ქურქლის დამტვრევა რომ გაიგო, რამდენიმე წაარტყა კისერში და კინწის კვრით გამოაგდო: შენგან ზარალის მეტი არაფერი მინახავს, წაეთრიე აქედან, თვალით აღარ დამენახოვო. მაინც შედარებით მან უფრო გულკეთილობა გამოიჩინა: მამინაცვალი ამაზე ბევრით მცირე დანაშაულზე სახრით გველივით აუქრელებდა ზურგს!..

ხეზე მიყუდებულს უკანიდან ვილაცა მიეპარა, მბრებში ხელი დასტაცა და დუწყო ნჯღრევა. მას ხელში გაკრიპლებული წულები უჭირავს. ოჰ, ეს იაგორას პირდაპირ რომ მეჩქმეა, იმისი შეგირდია! თომა მასზე ბევრით პატარაა, მაგრამ მკვირცხლია და ღონიერი. წინადაც ბევრჯერ იცოდა გიორგის ჯაჯგური და წვალემა: თავი მოაქვს, რომ მასზე ყოჩალია. ახლა ხომ სიმშოლის გამო წინააღმდეგობის გაწევა სულ არ შეუძლია.

შეიყარნენ ბიჭები, მოახლეები, მზარეულები. იცინიან: უკვირთ პატარას სიყოჩაღე და დიდის უილაჯობა. გული ყელში მოებჯინა, თვალებზე ცრემლები მოადგა... ერთი ჩასუქებული მზარეული დედაკაცი სწვდა მეჩქმეს შეგირდს სქელი დაკარწახებული ხელებით საკინძეში და ისე მძლავრად გაისროლა გვერდზე, რომ ბზრიალასავით შემოტრიალდა და წულები ხელიდან გაჰვარდა.

— არამზადავ, რას გერჩის ეს ბავშვი, რომ დაიჩოთირე? *)

თომამ წულებს ხელი დასტაცა და მოჰკურცხლა. გიორგიმ თავის მხსნელს მადლობის თვალი გააყოლა. ხალხი დაიშალა.

მიიხედ-მოიხედა. უკვე შეღამებულიყო. განიერი ქუჩა ელექტრონის ფანრებით იყო განათებული. მალაზიიდან სხვადასხვა საკმელები სინათლეზე უფრო მიმზიდველად გამოიყურებოდნენ. ღინელავდა. ნიაგმა დაუბერა და წვიმის ცვრებს თოვლის ფიფქებიც შეურია. ბავშვს გააფრეოლა. კუქმა წვა დაუწყო. ქუთუთოები დაუმძიმდა. მუხლები ეკეცებოდა.

*) დაიჩოთირება—ლაბრიყვება, სუსტის წყენა.

მახლობელ ეზოდან შეეზოვე გამოვიდა ჯობით და მის ზურგ-შექცევით გაჩერდა.

— იქნება ეზოში მშრალი ადგილი ვიპოვნო და მივწვი! — გაიფიქრა ბავშვმა.

შეეზოვე ვილაცას გამოცლაპარაკა. ბავშვმა იდროვა და ეზოში შეუმჩნეველად შევიდა. კიბის ქვეშ ოთახივით რაღაც იყო მოქობებული. ცალ მხარეს შეშა ეწყო, მეორე მხარეს თივა იყო დაგებული. მოცელილ ბალახივით მიწვა მასზე.

შესაეალთან ვილაცა მოდგა. ბავშვი წამოდგა და დააცქერდა. თავის წინ ბნელაში ვეებერთელა მეძებარი გააჩნია. შეშინებული წამოხტა და გარედ გამოვიარდა. ძალღმა შეპყეფა და განზე გახტა. ბავშვმა გაქცევა დააპირა, მაგრამ მოაგონდა, რომ ძალი გაქცეულს უფრო გაანჩხლებული ყფით გამოეკიდება. გაჩერდა. მეძებარი მიუახლოვდა და დაპყნოსა, მერე დაუწყო ხელების ლოკვა. გული დაუმშვიდდა. ისევე კიბის ქვეშ შევიდა და თივაზე მიეგდო. მეძებარი მას გვერდზე მიუწვა.

ძილი გაუკრთა. ყველა ასო სტკიოდა; უფრო კი კუქი. პურის სუნი მიუვიდა. ჰმ, აქ პურს რა უნდა? აშკარაა, — მოეჩვენა! ერთ ადგილას თივა იყო ამობერილი და ფერდსა სტკენდა. ქვის გამოსაღებად თივის ქვეშ ხელი შეპყო...

აი, თურმე საიდან მოსდიოდა პურის სუნი! ალბად მეძებარს გადარჩა და დამალა. მადიანად ჭამა დაუწყო. მხოლოდ რამდენიმე ლუკმის შემდეგ მოაგონდა, რომ პურის ნატები მტვერშია ამოგანგლული და გასუფთავება უნდა. მალე ყბები დაეღალა და მძიმე-მძიმედ მოპყვა ლოლნას. ჩაუყლაპავი ლუკმით იგი ბურანში გაეხვია, რომელიც მალე ღრმა ძილმა შესცვალა.

თეთრად იყო გათენებული, როცა გამოეღვიძა. გაბეჩებულიმა დაუწყო თვალღერება თავის ბინას: გონს ვერ მოსულიყო, საიდან ამოპყო აქ თავი. მძინარე მეძებარმა წმუკუნი და კულის ქნევა დაიწყო: ალბად სიზმარს ხედავდა. მის და-

ნახვაზე ყველაფერი გაახსენდა. კმაყოფილი დარჩა, რომ დროზე გამოეღვიძა. ცოტაც რომ დაეგვიანა, სახლში მცხოვრებნი გაიღვიძებდნენ და აურ-ზაურს ასტებდნენ. იქნება ეცემათ კიდევ!

თვალეები მოიფშენიტა, ტანისამოსიდან ჩაღა-ბულა ჩამოიბერტყა და გაემართა ალაყაფის კარებისაკენ. იქ ქვაზე ჩამომჯდარ მეფხოვეს ღრმად ჩასძინებოდა. მისი გამოსვლა მხოლოდ შეძებარმა გაიგო, რომელმაც თავისი მოულოდნელი მდგმური ლაქუციითა და ხელების ლოკვით გააცილა...

ამ დღესაც ბევრგან იკითხა ადგილი. ყველგან უარი მიიღო. ზოგი პასუხის ღირსადაც არა ჰხდოდა. ლუდის ერთ ქარხანაში ნოქარი სხვაზე გულკეთილი აღმოჩნდა:

— წერა-კითხვა იცი?— შეეკითხა ის ბავშვს, როცა მან ადგილი ითხოვა.

— დიახ, ვიცი!

— ციფრები?

— ციფრებიც!

— ნოქარმა მას ხელში კალამი მისცა და ქალაქის ნაქერზე რამდენიმე რიცხვი დააწერინა. გიორგიმ გამოცდა რივიანად დაიჭირა.

— მუშტარი ყოველ დღე სამ-ოთხ ათასს ცარიელ ბოთლს აბრუნებს. შენ თვლით უნდა ჩაიბარო და წიგნაკში ჩაიწერო, ვისგან რამდენი მიიღე. გარდა ამისა ქარხანა, ეზო და კანტორა უნდა ჰგავო. შეგიძლია ყველა ეს?

— დიახ, ყველაფერი შემიძლია!

ბავშვს გულში ნათელი ჩაუდგა: ახლა კი ღმერთმა გადმოხედდა და ისევ ადგილში ჩადგა. ამას იქით ეცდებოდა, რომ ყოჩაღად მოიჭკეს და აღის მადლობა დაიმსახუროს.

ქარხნის პატრონი შემოვიდა და ლაპარაკში ჩაერია.

— წინად სად იმსახურე?— შეეკითხა ის.

— იაგორ ზოგვაძის კურკლის მალაზიაში.

— რად გამოხველ იქიდან?

გიორგიმ გულ-ახდილად უაშბო მიზეზი ადგილიდან დათხოვნისა.

— წადი, შეილო, წადი: არც ჩვენა გვაქვს შენი სამტერევი ბოთლები!

იმედებს ცივი წყალი გადაესხა. გულ-ამომჯდარი გარედ გამოვიდა და განაგრძო გზა, — თავადაც არ იცის საით ან რისთვის.

ეს დღეც მშვიერმა დააღამა. ბევრჯერ დააპირა სამოწყალოდ ხელის გაშვება, მაგრამ ვერ გაბედა. ბოლოს ერთ ფურნესთან გაჩერდა და, ყელში ბოღმა-მოწოლილმა, მადიან, დაბრაწულ ფუნთუშებს მზერა დაუწყა.

ძვირფასად ჩაცმულმა ქალ-ვაჟმა ეტლით გვერდზე ჩაუარა. ქალს ხელიდან მშვენიერი თაიგული გაუვარდა და ბავშვის ახლო დაეცა. მან ხელი დასტაცა, შეუბერა, მტვერი მოარიდა და პატრონს მიუბრუნინა. ყმაწვილმა საჩუქრად მას ხელში უზალთუნი ჩაუღო.

დანაყრებულმა შებინდებისას ისევ გუშინდელ ბინას მიატანა.

II

მესამე დღეს ადგილი აღარ უკითხავს: იმედი დაკარგა, რომ წავიდოდა სოფელში? იქ, რაც გინდა იყოს, მშვიერი მაინც არ დარჩება. დაცინვა, წვალები, ცემა იქაც ბევრი გამოუვლია, მაგრამ სიამოვნებაც ბევრი ახსოვს...

ხეტიალის დროს შემთხვევით საკრებულო ტაძრის გვერდზე გაიარა. იქიდან ვალობის ხმა მოისმოდა. წელიწადზე მეტია, რაც ის ქალაქში ჩამოვიდა, მაგრამ ჯერ აქაურ ეკლესიაში არ შესულა. მას კვირა-უქმითაც მოკლე არ ჰქონდა, — იაგორა სახლში იმსახურებდა: წყალს უზიდავდა, შეშას უკ-

რიდა, უგვიდა, ცეცხლს უნთებდა და სხვა. მაღაზიაში უფრო მეტი თავისუფალი დრო ჰქონდა.

ტაძარში მორთული ხალხი შედის. მასაც უნდა შევიდეს, მაგრამ არ იცის, შეუშვებენ თუ არა ასეთ დაბრანძულს. კარებთან მათხოვრები დგანან. სიანს—იქ შეიძლება გაჩერება. ახლო მივიდა. ტაძარი მლოცველებით გაქვდილი იყო. საკურთხევლის კანკელი არა ჩანდა. სოფელში უმთავრესად კანკელით არჩევდა საყდარს უბრალო სახლიდან. აქ კი—დიდება შენთვის, ღმერთო!—მთელი კედლები მოოქროვილ-მოხატული! მთავარ-ღიაკვანი ამალლებულ ადგილზე ხმა-მალლა რაღაცას კითხულობს. ხალხი მდუმარედ უსმენს.

— დიდება შენდა, უფალო, დიდება შენდა! — ხმაშეწყობილად დაიგუგუნა საღაც მალლა მგალობელთა გუნდმა. გიორგის ქრუანტელმა დაუარა: თავის დღეში ასეთი გალობა არ მოუსმენია. თავი სამოთხეში ჰგონია, — ამისთანა გალობა ხომ მარტო ანგელოზებს შეუძლიათ!

ცოტა წინ წადგა. იყურება მალლა გუმბათზე. იქ მამა ღმერთთა გამოხატული; გარშემო ანგელოზები შემოხვევიან. ალბად იქიდან მოისმის გალობის ხმა! გული გაუთბა, თავი გაუბრუედა, კრემლები დაჰა-ღუპით ჩამოსდის.

ერთმა ღვთის-მოსავმა ბებერმა ხელში რაღაც ჩაუდო. შეჰყურებს მას გაშტერებული და არ იცის—რა უნდა მისგან ბებერს. ხალხი მძიმე-მძიმედ გამოდის ეკლესიიდან. გალობის ხმა მისწყდა. დაჰხედა თავის მომუქულ ხელს. გაშალა. შიგ შაურიანი იღო. ჰო, ალბად დედაბერმა გლახაკად მიიღო და მოწყალება მისცა. შეხედა მალლა გუმბათს. ანგელოზები ისევ ეხვევიან უფალს, მაგრამ იქიდან გალობის ხმა აღარ მოისმის.

— რა პირი დაგიღია: აი ცოცხი, და დაგვას მიშველე! — ეუბნება მას მნათე: — სეთისკვერს მოგცემ!

გამოართვა ცოცხი, თაბახით მდგარ წყალში დაასველა და დაიწყო ეკლესიის დაგვა. მნათე საკურთხეველში შევიდა

მისალაგებლად. ბავშვი ჯერ კიდევ ვერ გამოორკვეულა: ჰგვის, მაგრამ აზრები სადღაც ფრინავენ. ყურებში ისევ ანგელოზთა გალობა ესმის.

ყოჩაღ, კარგი დაგვა გცოდნია! — უთხრა საკურთხეველი-დან გამოსულმა მნათემ.

თვალი გადაავლო ეკლესიის იატაკს. ატყობს, რომ მართლა სანაქებოდ არის დაგვილი. უკვირს: თითქოს იგი სულაც არა ცდილა! ან როგორ მოასწრო ერთ წუთში ამოდენა ტაძრის დაგვა? იქნება მას ვინმე შევლოდა და ფიქრებში გართულმა ვერ შეამჩნია!

— აჰა სეფისკვერი! ხვალაც მოდი და მიშველე. სადა გაქვს ბინა?

გიორგიმ უამბო, რომ ადგილიდან დთხოვნის შემდეგ ის უსაქმოდ და უბინაოდ დარჩა. მნათემ მას ბინად რაღაც ჩარდახი მიუჩინა, სადაც ეკლესიისთვის შეშა, ნახშირი, ზეთის ქურქელი, დამტვრეული კანდლები, ძველი საცეცხლურები და ათასი სხვა ხარა-ხურა ეწყო.

ბავშვი თავს ბედნიერად გრძნობდა: ყოველ დღე გალობის მოსმენა, პური და ბინა. მას მეტიც არ უნდოდა.

გავიდა რამდენიმე თვე. ახლა მან უკვე იცის, საიდანაც მოისმის გალობის ხმა. ჩვეულებრივი ადამიანები გალობენ. ბავშვებიც ურევინ, რომელთაგან რამდენიმე მასზე პატარაა. კარგა ხანი გავიდა, სანამ საგალობელთა კილოებს დაიხსოვებდა. პირველში ყველა ერთმანეთში ერეოდა და სისწორით ერთსაც ვერ იტყოდა.

ეკლესიის ეზოში მგალობელთ ერთი ოთახი ჰქონდათ მიჩენილი, სადაც ისინი წირვის წინ და ზოგჯერ საღამოთიც იკრიბებოდნენ და, ერთი უღვაშებ-დაწყებილი კაცის ხელმძღვანელობით, გალობაში ვარჯიშობდნენ. ამ დროს გიორგი მიჯდებოდა სადმე კუნჭულში და თავდავიწყებით ყურს უგდებდა გალობას.

ერთხელ ლოტბარი „შენ გივალობთ“-ს ახალ კილოზე ასწავლიდა. მვალობელნი ნოტებში იყურებოდნენ. ლოტბარი რიგ-რიგად მივიდოდა სხვა-და-სხვა ხმებთან და მვალობელთ კიანურის დაკვრით ასწავლიდა კილოს. მოძახილებს ძალიან გაუძნელდათ. სანამ კიანურის ხმა ესმოდათ, მას ასდევდნენ; შესწყვეტავდა თუ არა ლოტბარი დაკვრას, და ისინიც აპრევდნენ. აი, დაიწყეს კიდევ თავიდან უკიანუროდ. მიუახლოვდნენ ძნელ ადგილს. მვალობელთა ხმა თანდათან სუსტდება: არ არიან დარწმუნებულნი, რომ შესძლებენ სწორედ შესრულებას. ლოტბარს აღელვება ეტყობა...

უცბად მოძახილთა ხმა გაძლიერდა, გახავედროვანდა, და მთელი მუხლი სისწორით ივალობეს...

ლოტბარმა და მვალობლებმა განცვიფრებული თვალები კუთხეში მიკუნჭულ გიორგის მიაპყრეს. იგი აწითლებული სახით და აღგზნებულ თვალებით შესტკერის ლოტბარს და მოელოდება მისგან ღირსეულ სასჯელს ამისთანა თავხედობაზე: რა ნება აქვს ვიღაც მაწანწალას, რომ მათ ვალობას უშლის?

— ბავშვო, რატომ აქამდის არ მითხარ, რომ შეგიძლია ვალობა! სად გისწავლია შენ ეს კილო! — შეეკითხა ლოტბარი ნელი ხმით, რომელშიც, გიორგისათვის მოულოდნელად, გაჯაერება კი არა, განცვიფრება, დაყვავება და კიდევ რალაც უფრო კარგი გრძობა გამოიხატებოდა.

— არსად, აქ დავიგდეთ ყური და დამახსოვდა!

— სხვა სავალობლებიც იცი რამე?

— დიახ, რასაც თქვენ ეკლესიაში ჰვალობთ, ყველაფერი ვიცი!

ლოტბარმა ის მოძახილებში ჩააყენა და მთელ გუნდს თავიდან დააწყებინა ვალობა. გიორგი წმინდა, დაჯერებული ხმით ვალობდა. ცოტა ღელავდა, მაგრამ ეს ღელვა მის ხმას ხავედროვან ბგერას ჰმატებდა. მისმა ტკბილმა ხმამ და თავისუფალმა ვალობამ ლოტბარი და მვალობელნი გაიტაცა.

ამ დღიდან იგი მგალობელთა გუნდში ჩაირიცხა. გირად კვირაში მანეთი დაუნიშნეს. ზოგს, ორი-სამი წლის მგალობელს, ამაზე ნაკლები ჰქონდა.

პირველში ყველა სავალობლებს სმენით სწავლობდა. ლოტბარმა აუხსნა ნოტების მნიშვნელობა, მაგრამ ჯერ მას კიდევ ვერ წარმოედგინა, როგორ უნდა გამოხატონ ხმები უკუდო და კუდიანმა რგოლებმა! იგი ყოველთვის ზეპირად გალობდა და ნოტებს მხოლოდ იმიტომ ადევნებდა თვალს, რომ დადუმების ნიშნებით გაეგო, სად რამდენი ხანი უნდა გაჩუმებულიყო.

თავისდა შეუმჩნეველად, ოთხიოდე წლის განმავლობაში ისე შეითვისა ნოტები, რომ სულ ახალ, ჯერ გაუგონარ კილოს პირდაპირ ფურცლიდან გალობდა. მისი აზრით, სწორედ ამისთანა შემთხვევისათვის იყო მოგონილი მუსიკალური ნიშნები, თორემ, თუ კი კილოს ყურს მოჰკრავდა, მაშინ მისთვის ნოტები რაღა საჭირო იყო!

III

გავიდა ექვსი წელიწადი. ახლა მას უკვე ოც-და-ხუთი მანეთი აქვს თვეში. ეს კი ისე ბევრია, რომ მის მცირე მოთხოვნილებას სავსებით აკმაყოფილებს და დედისთვისაც რჩება 4—5 მანეთი. ისე დახელოვნდა გალობაში, რომ ზოგჯერ ლოტბარის მოვალეობას ისრულებს. მისი გალობის მოსასმენად სხვა სამრევლოდანაც კი მოდიან მლოცველნი. ხშირად კონცერტებშიც იღებს მონაწილეობას.

შეიღი წელიწადია სოფელში აღარა ყოფილა, აღარ უნახავს გაშლილი მინდორი, დაბურული ტყე, კამკამა წყაროები. მოუნდა სამშობლო სოფლის ნახვა, მაგრამ ვისთან წავიდეს? დედა დიდი ხანია სხვა კაცსა ჰყავს ცოლად. მამინაცვალი აბეზარია და სასტიკი, მისგან ერთი ნათელი დღე არ უნახავს.

რა ბედნიერი იყო, სანამ მამა ცოცხალი ჰყავდა. მამის ის ჯერ სულ პატარა იყო: არც სკოლა იცოდა, არც კალო და არც ნახირი. სიზმარივით ახსოვს, მამა რომ შეისვამდა ხოლმე მხარზე და წაიყვანდა დღეობაში. ყველგან სასურველი სტუმრები იყვნენ, რადგან მამა-შვილის სიმღერის მოსმენა ერთ რამედა ღირდა. მამა რომ ზარივით წმინდა ხმაზე პირველს შემოსძახებდა და მას ნ-ნ წლის გიორგი ანგელოზის ხმით მეორეს მიაყოლებდა, სოფლელები გარს შემოებევოდნენ და აღტაცებით უსმენდნენ. უფრო მეტად უყვარდა ხალხს, როცა გიორგი სხვა-და-სხვა ფრინველს ან ცხოველს გამოჯაერებდა.

— აბა, გიორგი, ბულბულივით დაუსტვინე! — შეეხვეწებოდა ვინმე და გიორგიც მოჰყვებოდა ბულბულივით სტვენა-ტიკტიკს. ზედმიწევნით აჯაერებდა ქათმის კაკანს, ძროხის ბლავილს, ქარის ზუილს და ყველას, რასაც კი ყურს მოჰკრავდა. როცა ის ბაყაყივით ცოტა მომსხო ხმით დაიძახებდა: „ყვატ, ყვატ!“ და მერე გუბის მთელი ოჯახის ხმაზე გააბამდა: „ყუა, ყუა, ყუა!.. გატეტილია, გატეტილია, გატეტილია“!.. ხალხს სიცილით მუცელი ხელში ეჭირა.

— რა ვიცი, რა ვიცი! — იტყოდნენ თავის ქნევით დროული კაცები: — ღმერთმა კი დღე მისცეს, სოსო, შენს გიორგის. მაგრამ ან არ შეგრჩება, ან სულ ერთი ვინმე გამოვა!

ხალხის წინასწარმეტყველება თითქოს უკუდმა შესრულდა. რვა წლისა იყო გიორგი, როცა მამა მოუყვდა. შემოდგომაზე ობოლი გიორგი ამორჩეული კაცების თხოვნით მასწავლებელმა უკენკოდ მიიღო სასწავლებელში. დედას მისი იმგდვი ჰქონდა, მასზე ამოსდიოდა მზე, მისგან მოელოდა პირქვე-მოქცეულ ოჯახის ფეხზე წამოყენებას.

სამწუხაროდ, გიორგი ძალიან უნიკო გამოდგა: ორორი წელიწადი იჯდა თითო განყოფილებაში. რის ვაი-ვაგლახით მესამემდის მიაღწია. მასწავლებელი აღშფოთებული იყო მისი გონება-დაბნეულობით, მაგრამ ებრალებოდა, რო-

გორც ობოლი, და სასწავლებლიდან არ ითხოვდა, სანამ მისმა ერთმა საქციელმა მოთმინება არ დააკარგინა.

ვაზაფხულის მზიანი დღე იყო. მასწავლებელი კლასს გატაცებით გაკვეთილს უხსნიდა. ყველანი სმენად გადაქცეულიყვნენ. ამ დროს სკოლის ბაღში ხეზე მოლალური შემოჯდა და დაიძახა: „ბიჭო-გოგია!“ გიორგის მოაგონდა მამისაგან გაგონილი ხალხური თქმულება მოლალურზე და გაიტაცა ფიქრმა...

...გოგიასა და ოლას დედინაცვალმა მინდორში ბატები გაატანა საძოვრად. სადილობისას ბატები რომ შინ მორეკეს, ერთი ჭუჭული აკლდა. დედინაცვალმა სცემა მათ და გარეკა ისევ მინდორში: მიპოვნეთ ბატის ჭუჭული, თუ არა—თვალით არ დამენახოთო. ეძებენ გოგია და ოლა დანაკარგს. მთელი მინდორი მოიარეს. მალი-მალ გასძახებს ოლა თავის ძმას:—ბიჭო, გოგიავ! იპოვნე?—მაგრამ პასუხად ესმის:—ვერა—ოლავ!

დედინაცვლის შიშით ვერ გაბედეს შინ ხელ-ცარიელი დაბრუნება და ღმერთს შეჰნატრეს, რომ ფრინველებად ექცია. ღმერთმა მათ ნატვრა აუსრულა და მოლალურებად აქცია. მას აქეთ ისინი სულ დაკარგულ ბატის ჭუჭულს ეძებენ... აი, ახლაც, რა გულ-მოსაკლავად ეძახის მოლალური თავის ძმას:—ბიჭო-გოგიავ! იპოვნე?—მაგრამ, ალბად, გოგია საღმე შორს არის და არ ესმის დის ძახილი.

— ბიჭო-გოგიავ! იპოვნე?—დაიძახა კიდევ სკოლის ფანჯარასთან თუთის ხეზე მჯდარმა მოლალურმა.

— ვერა-ოლავ!—გასძახა სტვენით გიორგიმ ისეთი სინამდვილით, ისეთი ნაღველის ჩაქსოვებით, რომ მის ამხანაგებს განცვიფრებასთან ერთად სახეზე რაღაც გამოურკვეველი სევდა აღებეჭდათ. პატარა ცელქები, რომელთათვისაც სულ მცირე საბაბია საჭირო, რომ ხარხარი ასტეხონ, ახლა სულ განაბულნი ისხდნენ და გიორგის შეჰყურებდნენ.

მასწავლებლის გაკვეთილით გატაცებას ფრთები მოეკვეცა. თუმცა მყუდროება არ დარღვეულა, მაგრამ ახლა ძნელი და იყო კლასის გაკვეთილით დაინტერესება.

— ადექ, გაეთრიე!—დაუყვირა მასწავლებელმა და აუტება ლოყებზე ლაწა-ლუწი:—მეყო ამდენი მოთმენა; თავად არაფერს აკეთებ და სხვებსაც უშლი სწავლას! მოჯამაგირედ მიიწე დაუდექ ვისმეს: იქნება უფრო მეტი არგო დედასაც და შენს თავსაც!

დედამ რომ გაიგო გიორგის სკოლიდან დათხოვნა, მეორე დღეს წავიდა, ტირილითა და ხეყნით მასწავლებელს თავი შეაბრალა და ისევ მიაღებინა. მაგრამ გიორგი ვერ დაიყოლია და ფეხი ველარ გადადგმევინა სკოლაში.

იმ ზაფხულს თიბელაანთ დაუდგა მეკალოედ. პირველში აქ უფრო უნარი გამოიჩინა. დილით კი ცოტა აწვალებდნენ ხარბები: ეხამებოდათ კალოს გარშემო კვერის თრევა. გიორგი გზირად უნდა ყოფილიყო, რომ ხარბები სხვა კვერებს არ დასჯახებოდნენ ან კვერი განზე არ გაეტაცნათ. როცა პირუტყვნი მიხვდებოდნენ, რომ სახრის ზამპუნის ასაცილებლად წრის გარშემო შემოვლია საქირო, მაშინ გიორგის მიმარჯვება საქირო აღარ იყო, და გააბამდა იგი ზარივით ხმაზე „ჰორო-ველოს“.

— სულ თავის მამის ხმაზე არ იძახის!—იტყოდა ხოლმე თიბელაანთ ლაზარე.—ცხონებული სოსიასთანა მომღერალი ორი არ გამოვიდოდა ჩვენს მხარეში. აფსუსი არ იყო იმისი სიკვდილი!..

სამხრობის დროს, როცა გაღეწვას მორჩებოდნენ, გიორგი სხვა მეკალოებთან ერთად საქონელს ფშაზე გაპრეკავდა და აბანავებდა. გაგრილებული საქონელი გაიშლებოდა მინდორზე და, მთელი დღის დამაშვრალნი, ბალახს მაღიანად დაუწყებდნენ ძოვნას.

ის კი სადმე ხის ძირას მიჯდებოდა და ახმაურებულ ბუნებას ყურს უგდებდა. სულ მცირე ხმაურობაც კი, რომელიც იმის ამხანაგებს იქნება არც კი ესმოდათ, მის მახვილ სმენას და გრძნობიერ გულს ბევრს რასმე ეუბნებოდა.

აი, დაუბერა სიომ და ააშრილა სიცხისგან მთელემარე ვერხვის ფოთლები. ნიაფი უკვე ვაცდა მათ, ახლა სხვა ხეებს შემოევლო გარს და მიუალერსა. ისინი კი ისევ განაგრძობენ ცეკვასა და სიცილს!.. რა უხარიანთ? ოო, სასიხარულო ძალიან ბევრი აქვთ: მათი სატრფო ნიაფი, რომელიც მთელი დღე სადღაც იყო მიმალული, ახლა ძლივს გამოჩნდა, ეამბორა მათ და ისევ გაქრა. უმისოდ მთელი დღე მოწყენილნი იყვნენ, მაგრამ ახლა აღარა ნალვლობენ: იციან, რომ ნიაფი მათ ეხუმრება, გიჟმაეობს,—აბა, ერთი ჩემი ტრფიალნი რას იტყვიანო! როცა გვრიტი მათ შესამკობად თავის ლექსებს აარაკრავებს, ვერხვის ფოთლები გაინაბებიან და, სმენად გადაქცეულნი, თეთრად იღიმებიან. ნიაფს შეშურდება გვრიტისთვის ვერხვის ფოთლების ღიმილი, დაუბერავს და დაპტუქსავს მათ ლალატისათვის. ფოთლებს ცოტა ხნით კი გადაპკრავს სევდის მუქი ფერი, მაგრამ, როცა ნიაფი განშორდება და სიცილით ჩახუზუნდება, მიჰხედებიან მის ხუმრობას და ისევ მოჰყვებიან ცეკვა-სიცილს...

აგერ ფშაში ბაყაყებმა გააბეს თავიანთი დაუსრულებელი სიმღერა და აახმაურეს მიდამო. ცას მუქი ფერი დაედო. მის კაბადონზე აქა-იქ ამოციმციმდნენ ვარსკვლავები.

მიწა მას წარმოდგენილი აქვს ბრტყელ უსაზღვრო სივრცედ. მას კარავსავით გადაჰფარებია ვარსკვლავებით მოქარგული ცის გუმბათი, რომელიც იმდენად თხელია და მგრძობიარე, რომ ბაყაყების მწყობრ ყიყინზე ისიც ძერის ფრთებსავით მწყობრად ირბევა.

აი, გიორგის ყურადღება მიიპყრო უენო სალაშურის სევდიანმა ლულუნმა. ყველაფრის ხმას ადვილად ჰბაძავს, მხო-

ლოდ სალამურის მიბაძვა ვერ მოუხერხებია. არცა ცდილა: გრძნობს, რომ კარგად ვერ მიამზავსებს, და ეს ხომ შეურაცყოფა იქნება იმ ციური ხმებისა, რომელიც მის გულს ასე ესაიდუმლოება!

ციური ხმები... დიახ, სწორედ ციური! თუმცა იცის, რომ სალამურის დამკვრელი მწყემსი მისგან ათიოდ ნაბიჯზე რცხილის ღეროზეა მიყუდებული, მაგრამ სალამურის ხმა იქიდან კი არ ესმის: აგერ, მთვარისაგან შევერცხლილ ოღრო-ჩოღრო ნაპირებიან ღრუბლის იქით ზის ვილაც გრძნეული, უბერავს სალამურს და მის კენესას წყლულთა მომშუშველ მაღამოდ ჰფენს არეს...

ამისთანა თილისმა მარტო უნო სალამურსა აქვს, რადგან ენიანს ყველაფრის თქმა არ შეუძლია. რამდენი განცდა, აზრი დაჰბადებია მას და, მათი გამოხატვა ენით რომ ვერ მოუხერხებია, ლილინით გამოუთქვამს. აღბად, უნო სალამურიც ამისთანა აზრების გამოსათქმელად არის მოგონილი!..

კვირაობით ის საქონელს ქალაში გარეკავდა ხოლმე საძოვრად. ძალიან უყვარდა ტყის მყუდროება, ნაკადულის რაკ-რაკი, ბულბულის სტვენა. ტყე მას წარმოდგენილი აქვს მოხუც კაცად, რომელიც ღრმად ჩაუფიქრებია ადამიანთა უსამართლოებას თუ ცხოვრების ამაოებას. ნაკადული?—ეს ხომ მისი ცელქი შვილიშვილია, რომელიც ცდილობს ლიკლიკით გაართოს თავისი დაღვრემილი ჰაბა!

ჩუ! ფრთოსანთა მგოსანი ბულბული ჩამალულა კუნლის ჩირგვეში და, თვალ-დახუკული, თავის ჰანგებით ეტრფის მიდამოს:

— რა რიგ მიყვარხართ, ჩრდილოვანო ქალავ, რაკრაკა ნაკადულო, პირ-წითელა მარწყვო, მაგრილებელო სიო! თქვენი სილამაზის შესამკობად ესთხზავ ჰანგებს: ჩემი ნაწყვეტ-ნაწყვეტი, — „სუუ, სუუ, სუუ!“ ეს ხომ ტყის გარინდების გამოხატვაა! ჩემი ქახქახი ხომ ნაკადულის ჩუჩხუხია! პირ-წითელა

მარწყვი რომ ფირუზ ცას შესცინებს და მერე მორცხვად მზისკენ მიიხედავს, როგორ გამიძლებს გული, რომ ჩემი აღფრთოვანება „ტია-ტია“-ს ძაბილით არ გამოვსთქვა?! როცა სალამოს სიო ვარდის დამათრობელ სურნელებას მოჰფენს მიდამოს, მაშინ მეც ვიბნიდები და, ბუნების სიყვარულით აღზნებული, თავ-დავიწყებით ვუსტვენ ზეშთაგონებულ ჰანგებს!..

ასე გაიტაცებდა ხოლმე გიორგის ბუნების მომზიბლავი სიმშვენიერე და, მის საიდუმლოებაზე ჩაფიქრებულს, ყველაფერი ავიწყდებოდა.

ერთ ამისთანა გატაცების დროს ხარი დაეკარგა. ლაზარემ ბევრი სძებნა, მაგრამ ვერას ვახდა. დაიწყო მოკითხვა ახლო-მახლო სოფლებში. ბევრი დრო და ფული დახარჯა. ბოლოს, როგორც იყო, ერთ სოფელში იპოვნა: იჭაურ გლეხის ნახირს შეჰპრეოდა. საპოვნელა, შესანახი და ძებნაში დანახარჯი იმდენი შედგა, რომ გიორგი ჯამაგირიდან ცარიელი დარჩა.

გული გაუტყდა დედას. მთლად დაეკარგა შვილის იმედი. აღდა და ერთ შემღებულ ჭვრივ ოჯახიშვილს მისთხოვდა. გიორგის ისედაც არა სახარბიელო ცხოვრება უფრო გაუარესდა: ნახირის მოვლა, ვენახში მუშაობა, ტყესა და მინდორში სიარული და ყველა ამისთვის ხშირად სახრით ტყევა. „მე მუქთად პურს არავის ვაქმევო“, — იტყოდა ხოლმე მამინაცვალი თავის გასამართლებლად. ვინ იცის, იქნება არცა ტყუოდა, რადგან გიორგი თავისი გონება-დაბნეულობით ხშირად აფუქებდა საქმეს.

IV

ზაფხულის დამლევს ბათუმის ნავთსადგურში სამგზავრო გემ „იმელს“ გაჩქარებით სტვირთავდნენ. ლენის ბოკკები, ხილის ყუთები, ცხენები, ბამბის და მატყლის ბარდანები და

ათასი სხვა ცალკეად შეკრული საქონელი ასრიალდებოდა მალა ასაწვე მანქანით, მიტრიალდებოდა და ჩაეშვებოდა გემის ფსკერში.

ასევე მრავალჯვარი იყო მგზავრთა შემადგენლობაც: ქართველები, რუსები, სომხები, ბერძნები, თათრები, ოსმალოები, ერთმანეთში არეულნი, ფუსფუსებდნენ გემის ბანზე, ცდილობდნენ მოხერხებულ ადგილის დაჭერას, კარგად მოწყობას. ბევრს უკვე მოუსწვრია დაბინავება და გაუჩაღებია ჩვეულებრივი საქმიანობა: პურის ქაშა, ჩაის სმა, გაზეთის კითხვა, ბაასი, ჩხუბი—ადგილის დასაქვრად, სალდათების გარმონის დაკვრა და „ტრეპაკის“ ცეკვა, ვაქრობა სანოვაგით, წიგნებით, სურათებით, მძივებით, სადაფებით და სხვა... ყველა ეს მაყურებელს თვალს უჭრებოდა და ყურში ფუტკრის გუნდის გუგუნად ესმოდა.

სალამო იყო. ცეცხლ-წაკიდებული მზე, ბურუსის თხელი რიდე-წამოსხმული, ზღვაში საბანაოდ ემზადებოდა. მისგან მოვარაყებულნი ფერდობები ზღვის ჩაღურჯებულ ქარგაზე ნახ ნაქვთებად დაწყობილიყვნენ და ადამიანის თვალს უაღერსებდნენ.

აი, დაიღრიალა გემმა, მძიმე-მძიმედ მოსწყდა ნავთსაღუდელს, შემოტრიალდა და გასრიალდა ლურჯ ტალღებში. ხმელეთი, თითქოს გემის თავდანებებით გაჯავრებული, სწრაფად შორდება მგზავრებს და თან-და-თან რუხდება. ბოლოს იგი თითქოს გაღხება და ზღვისა და ჰაერს შეერია.

მთელი დღით მოქანცულმა მზემ დასასვენებლად ზღვის ზვირთებში ჩაიყურქუმელავა. ღამის მეფე მთვარეც გამოჩნდა თავისი ამალით ცის კაბადონზე და ზღვის ქველი თვალის მომკრელიად ააფერადა...

გემის მოაჯირზე დაყრდნობილი გიორგი გატაცებით გასცქერის ამ საოცნებო სურათს. პირველად ჰხედავს ზღვას. მასზე ბევრი რამ გაუგონია და წაუკითხავს, მაგრამ მის თვალსა

და ყურს იგი ბევრს ახალს ეუბნება. ძალიან მოსწონს ზღმის მთიარის სინათლეზე ლაპლაპი, სირბილი, თამაში, ერთმანეთის გამოდგომა და შეხეთქება. თითქოს მათ ვარსკვლავები დაუქერიათ და ერთმანეთს ეცილებიან: არა, ჩემი ვარსკვლავი სჯობიაო!

დელფინები *) გემს ხტომით მისდევენ, თითქოს მას ცურვაში ეჯიბრებიან. სწამთ თავიანთი გამარჯვება და სიხარულის გამოსახატავად რკალივით ამოხრილნი ამოხტებიან ზღვის ტალღებიდან, თეთრ მუცლებს ამოაბჭყვრიან და წაერვნიან ისევ ტალღებში...

ტალღები დრტვინავენ დელფინების ასეთ განზრახვაზე და, მის გაუმაძღრობით აღშფოთებულნი, პირიდან ქაფსა ჰყრიან...

— რა უცნაური აზრები მომდის! — ფიქრობს გიორგი: — დელფინებს ვინ მისცათ შურისა და მტრობის გრძნობა? ან ტალღებს სად შეუძლიათ დრტვინვა და შფოთვა: ისინი ხომ უსულონი არიან, აზრსა და გრძნობას მოკლებულნი! შური, მტრობა, ქიშპობა, — ეს ადამიანის თვისებაა, რომელსაც თავი მოაქვს შეგნებით, განათლებით!

და გაახსენდა თავისი ცხოვრება ქალაქში, მგალობელთა დამოკიდებულება მასთან. პირველში მას ყველა თანაგრძნობით ეპყრობოდა, თითქმის სიყვარულით. შემდეგში, როცა ერთმა ქველმოქმედმა სიმღერა-მუსიკის შესასწავლად მას თავის ხარჯზე საზღვარ გარედ გაგზავნა აღუთქვა, ისინი შურსა და მტრობას ველარა ჰფარავდნენ. თვით ლოტბარიც კი, რომელიც უწინ სულ მის ქებაში იყო, რამდენადაც გიორგი მაღლა აღიოდა თავის ხელოვნების შესწავლაში და მას უახლოვდებოდა, იმდენად მისდამი გულგრილობასა და მიუკარებლობას იჩენდა.

თვალ-წინ წარმოუდგა მას ის წუთები, როცა მისი გლობობით გატაცებულნი მლოცველნი ივიწყებდნენ ყოველს

*) ზღვის ლორები.

ქვეყნიურს და აღაპყრობდნენ ზეცად თვალს, რომელნიც მხოლოდ ლმობიერება და სათნოება-ლა იხატებოდა.

— აღბად სიმღერა-მუსიკა შია შთანთქმული ის ჯადოსნური ძალა, რომელმაც ახლანდელი მხეცი—ადამიანი უნდა ვარდაქნას სრულ-კაცად!—ფიქრობს გიორგი. — მაშ, უნდა-განვავითარო ღვთისაგან ბოძებული ნიჭი, რომ უფრო მარჯვედ გამოვიყენო იგი ცუდ გულის-თქმათა ჩასანელებლად, ჩასაქრობად...

V

გიორგიმ სამი წელიწადი დაჰყო იტალიის ქალაქ ფლორენციაში სიმღერა-მუსიკის შესასწავლად. გამოჩენილი პროფესორი, რომელიც გიორგის სიმღერას ასწავლიდა, გაოცებული იყო მისი სმენის სიმახელით, მომზიბლავი ხმით და საუცხოო შესრულებით; დიდ მომავალს უქადა მას.

მართლაც, სამი-ოთხი წლის განმავლობაში მან პირველი საოპერო მომღერალის სახელი გაითქვა. ევროპის სატახტო ქალაქები ერთმანეთს ეცილებოდნენ მის საგასტროლოდ ¹⁾ მიწვევაში. გაზეთები აღფრთოვანებულ რეცენზიებს ²⁾ უძღვნიდნენ. ქართული პრესა ³⁾ კმაყოფილებით აღნიშნავდა თანამემამულის წარმატებას და სინანულს გამოსთქვამდა, რომ სამშობლო მხარე მოკლებულია იმისთანა ძალას.

გიორგი საქართველოსთან კავშირს არა სწყვეტდა: იწერდა ქართულ ჟურნალ-გაზეთებს და ჰქონდა მიწერ-მოწერა რამდენსამე პირთან. დედისაგანაც იღებდა წერილებს. იგი ყოველთვის ეხვეწებოდა მას სამშობლოში დაბრუნებას, რომ ერთხელ მაინც თვალი დაეკრა თორმეტი წლის უნახავ შეილისთვის. დედას წერილზე მუდამ პასუხს აძლევდა, უხვ დახმარებას უწევდა, მოსვლაზე კი არაფერს სწერდა.

¹⁾ მომღერალის ან მსახიობის მიწვევა ერთ ან რამდენსამე წარმოდგენაზე. ²⁾ შეფასება როლის შესრულებისა ან ლიტერატურული შრომისა. ³⁾ პერიოდული გამოცემა.

ბევრჯელ დააპირა გიორგიმ სამშობლოში დაბრუნების
 მაგრამ, თავისთვისაც რაღაც გამოურკვეველი მიზეზებით, სულ
 შემდეგისთვის სდებდა წამოსვლის ვადას.

ბოლო დროს დედის წერილმა შეიგვიანა. მოუსვენრობა
 დაეტყო. — ხომ არაფერი აუტყდა? — სწუხს გიორგი: — იქნება
 ვეღარ აიტანა ამდენი ხნის ჩემი დაშორება და გამოესალმა
 ტანჯულ სიცოცხლეს?! — თვალები ცრემლებით აევსო. ახლა
 იგრძნო, რომ დედა, რომელსაც იგი თითქოს რაღაცაში
 ამტყუნებდა და მის წერილებზეც მუდამ მოკლედ უპასუხებდა,
 უფრო მეტად ჰყვარებია, ვიდრე თვითონ ეგონა.

ფოსტის დამტარებელმა ქურნალ-გაზეთები და წერილები
 მოიტანა. მათში ერთი მისი სამშობლო სოფლიდანაც არის.
 ამას აღვიღად ატყობს, რადგან მისამართს ყოველთვის გიმ-
 ნახიაში კურს-დამთავრებული მღვდლის ქალი აწერდა ფრან-
 გულად.

რაღაც არაჩვეულებრივი ამბავის მოლოდინში დედა
 დაიწყო და, ათრთოლებული, სავარძელზე დაეშვა. გახსნა წე-
 რილი. გული დაუშვიდდა: იცნო დედის აჩხაბაჩხა, მაგრამ
 მისთვის ძვირფასი ნაწერი.

— ჩემო სიცოცხლე, ჩემო თვალის ჩინო შეილო გიორ-
 გი! — სწერდა სხვათა შორის დედა: — საზღვარ გარედ წასვ-
 ლამდისაც გთხოვე მოსვლა, რომ დავმტკბარიყავ შენი მზე-
 რით, მაგრამ ჩემი უნახავი წახველი. მანდაც ბევრჯელ მოგ-
 წერე, რომ მოჰსულიყავ, ერთი თვალი დამეკრა შენთვის,
 მაგრამ შენ მოსვლისას არაფერს იწერები. გატყობ — გულ-
 აყრილი ხარ ჩემზე. ალბად მიწყრები, რომ მამი-შენის სი-
 კვდილის შემდეგ სხვაზე გავთხოვდი. ახლა მეცა ვგრძნობ
 ჩემს შეცდომას, მაგრამ შენც მიგიძღვის ამაში დანაშაული
 დაქვრივების შემდეგ გადავწყვიტე თავი დამედვა შენზე და
 კაცი გამომეყვანე, მაგრამ პატარაობაში შენ ცხოვრების უნა-
 რი სულ არ გეტყობოდა. შე კიდეც ავიტანდი სიღარიბესა

და გაკირვებას, მაგრამ შენს მამულს მეზობლები ეპატრონებოდნენ, სახლ-კარი მოუფლელიობით ოხრდებოდა. ისევ შენი სიკეთისათვის ვარჩიე გაფთხოვებულიყავ სხვაზე. იგი სოფელში ვაფლენიანი კაცი იყო. ვიფიქრე ჩემი შეილის მამულსა და სახლ-კარს პატრონობას გაუწევს და სხვას არ ააოხრებინებს შეთქი. ამაში არც მოვტყუვდი. თუმცა მამულის შემოსავალს თავად ითვისებდა, მაგრამ, სამაგიეროდ, უკლიდა კიდევ მას.

ვერ გავითვალისწინე რა მოგელოდა შენ მამინაცვლის ხელში... იგი აბეზარი და სასტიკი კაცი გამოდგა. გული ბაღამით მეფსებოდა, როცა შენ მისგან ტანჯვასა და ცემას ითმენდი. ვსწყევლიდი იმ დღეს, როცა შენ ასეთ ყოფაში ჩავაგდე. ბევრჯელ მიტირნია ცხარე ცრემლით შენს უჩუმრად, მაგრამ შეცდომის გასწორება გვიან-ლა იყო. ნათესავნაცნობების შემწეობით, როგორც იყო, ქალაქში ადგილი გიშოვნე და გაგარიდე ავ მამინაცვალს. შემდეგ შენ თავად გაიკვლიე ცხოვრების გზა...

შენ ვერ წარმოიდგენ დედის სიხარულს, როცა მას ყველგან შეილის ქება ესმის! დიახ, უსახლვროდ ხარობდა ჩემი გულიც შენი წარმატებით, მაგრამ ამასთანავე უსახლვროდ ვიტანჯებოდი: ვგრძნობდი, რომ საბედისწერო ნაბიჯის შემდეგ შენ მე თითქმის დედად აღარა მთვლიდი...

რამდენიმე თვეა შენი მამინაცვალი გარდაიცვალა. მისგან, როგორც იცი, შეილი არ დამრჩენია. გერები მაშის კვალზე წავიდნენ: მათგან ერთი ტკბილი სიტყვა არა მსმენია. ამიტომ ისევ პირველ ბინას მივატანე.

დიდი მადლობელი ვარ, შეილო, რომ არ მივიწყებ და ფულით დახმარებას მიწევ. ჩემზე ბევრს არას ვხარჯავ:—სულ შენი სახლ-კარის გამშვენიერებას ვახმარებ,—იქნება როდისმე იფიქრო მოსვლა,—და მინდა ყველაფერი რიგზე დაგხვდეს.

გახსოვს, ჩვენი სახლის წინ რომ დიდი მსხლის ხე იდგა? თითქმის მთელ ზაფხულს მე და მამა-შენი მის ქვეშ ვატარებ-

დით. მის ქვეშ ირწუნოდა შენი აკვანიც. დილით ოჯახის წევრებს
 ლას რომ მოვრჩებოდი, მოვიდოდი და დაგხედავდი: შენი პა-
 წაწა ხელები არტახებიდან ამოღებული დამხვედებოდა; პირ-
 მოხდილი და მალლა ხელებ-აწვედილი შეჭხაროდი მსხლის ფურ-
 ცლებზე მზის სხავეების თამაშს და ფრინველთა ქიკიკის.

ის ხე დიდი ხანია ქარმა ძირიანად ამოაგდო. შენ ძალიან
 გიყვარდა მის ჩრდილში თამაშობა. ამიტომ მის ადგილზე ისევ
 მსხალი დავრგე. ახლა ის კარგა გაზრდილია და უკვე ნაყოფ-
 საც ისხამს.

შენი აკვანიც ისევ ხელ-უხლებლად მაქვს შენახული.
 შიგ შენი გოთი და ჩილიკა აწყვია. შენს მაგივრად მათ ვეა-
 ლერსები, მათზე ვიკლავ დედობრივ სიყვარულის წყურვილს.

დარღმა და სიბერემ ჯანი გამიტეხა. ვატყობ, რომ ბევრს
 ველარ ვიკოცხლებ, მაგრამ ველარ გიბედავ თხოვნას, რომ
 მოხვიდე ჩემ სანახავად: იქნება ღირსი არ ვიყო შენი დატი-
 რებისა... ჩემი თხოვნა მხოლოდ ის არის, რომ შენი კერა
 არ გააცივო და ბოლოს მაინც შენს სამშობლოში დაჰბი-
 ნავდე...

დედის წერილს შვილის სინანულის ცრემლები ებკურე-
 ბოდა. იგრძნო გიორგიმ თავის დანაშაული დედის წინაშე.—
 ახლა კი მოვალ, დედილო, დაგიკოცნი ჩემს აღმზრდელ ძუ-
 ძუებს!—ჩაილაპარაკა მან ამოოხვრით და მისცა თავი ცვა-
 ლებადობით სავსე წარსულზე ფიქრს...

მოიგონა თავისი კარ-მიდამო, მსხლის ხე და მის ქვეშ თა-
 მაშობა, ვარდის ბუჩქებით ჩამწკრივებული ბაღია და მათზე
 ბუღბუღლათა სტვენა. დედა მას თავზე დასტრიალვს, მამა სა-
 თამაშოებს უკეთებს, ზღაპრებსა და არაკებს უამბობს, ან სიმ-
 ლერას ასწავლის.

— აჰ, რა ნეტარნი იყვნენ ბავშვობის დღენი!.. შემდეგ
 ობლობა, მრავალ წლის განმავლობაში გაქირვება, ტანჯვა,
 შიმშილი. ბოლოს ცხოვრების მორევში ჩაყურქუშელავება და
 ამოტივტივება მის ზედაპირზე...

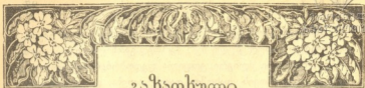
გრძნობს, რომ დედა მართალია მის წინაშე: მისგან რაღაცა
 გაცრუებული იძულებული იყო მეორედ გათხოვილიყო. ახლა
 მიხვდა, როგორი ძლიერი ყოფილა დედობრივი სიყვარული:
 შვილის გულისთვის დასთმო თავისუფლება და მისთხოვდა
 სხვას; ის კი იმდენად გულ-ქვავა, რომ თორმეტი წლის გან-
 მავლობაში ერთხელ თვალით არ დაენახვა მისი გულისთვის
 ტანჯულ დედას!

ცრემლები მოიწმინდა. გადმოიღო ქალაღი, დასწერა
 რამდენიმე სტრიქონი და გაატანა მსახურს ფოსტაში დედას-
 თან დეპეშის გასაგზავნად. თავად კი სამშობლოში გამოსა-
 მგზავრებლად დაუწყა ბარგს ჩალაგება.

დედასთან ერთად თავის სახელოვანი შვილის დაბრუნებას
 მთელი საქართველოც მოუთმენლად მოელოდა...

დ. ძეძაშიძე.

გაზაფხული

სურმუბტდა მთა-ბარი, ახუკუკდა ბუჩქები,
ჩხრიალით მოიმტვრევა, წყარო მთით მონაჩქეფი!
ვიშ, რა კობტად აცვია ტყეს ლურჯ ფოთლების კაბა,
ვარდის ბუჩქში ბუღბულმა ეწხით სული განაბა.
ყვავილებს ტუნს უმშვენებს ნაში—ბროლის წერტილი,
ფოთლებს ეფურჩულება სიო ფრთებ-აკვეტილი,
ბუღრუგუნა ფუტკრები დაფრინავენ ზუზუნით,
სკისკენ მიიჩქარიან, მთვრალნი ყვავილთა სუნით,
მთა და ბარს ახალისებს ფრინველთა ხმა-ტკბილობა—
სხვა-და-სხვა ხმით ჭიკჭიკი, ნაზი, მწყობრი გალობა.
გაზაფხულდა, ბუნება აღსდგა ძილ-დამსხვრეული,
საოცნებოთ მოირთო, მიწის მწვანე რვეული,
განახლების ნიავი დაჰქრის ფრთებ-შერხეული...
ჩაგრულთ მხარეც ზეიმობს ძაძა-შემოხეული;
გაზაფხული ჯერ ასე არაგის შეგვიტკბია,
სიკოცხლის მზეს ჩაგრულნი მეტად არც გაუთბია,—
—ვბედავთ—ძველი დაინგრა, ზედ ახალი აშენდა;
მიკვირს შუალამეზე დილა როგორ გათენდა!!
რა მოგვესწრო!! რა ენახეთ!! ჯერ არას დროს ნახული:
წელს გვესტუმრა, მხოლოდ წელს, ნანატრი გაზაფხული!..

ი სიხარულიძე

უქნარას ზღაპარი

ყო და არა იყო-რა,—ღვთის უკეთესი რა იქნებოდა,—იყვნენ ერთი მოხუცებული ცოლ-ქმარი. ცხოვრობდნენ მივარდნილ, ულრან ტყეში. ჰყავდათ სამი ვაჟი. ორი უფროსი—მონადირეები იყვნენ; ყოველ დღე სანადიროდ დადიოდნენ და არას დროს სახლში ხელცარიელები არ ბრუნდებოდნენ. უმცროსი კი ძმების ხელობას ვერ შეეჩვია. პირველ ხანებში ვიდრე პატრა იყო და ურჩობა არ შეეძლო, ძმებს დასდევდა ტყეში სანადიროდ. მაგრამ როცა მოიზარდა ნადირობაზე ხელი აიღო.

ძმები ყოველთვის ეჩხუბებოდნენ უმცროს ძმას, რომ ის ხელს არ უწყობს მათ ქონების შეძენაში. მეტ სახელად „უქნარაც“ დაარქვეს; მაგრამ ის ძმების ჩხუბს ყურს არ უგდებდა; ცხოვრობდა თავის გემოვნებაზე, შრომობდა, როგორც შეეძლო, და შემოჰქონდა სახლში, რასაც შოულობდა.

უქნარა ტყესა და მინდორში დადიოდა; შრომობდა, ოფლს იწურავდა და ასე თავს ირჩენდა; დღემამასაც უნაწილებდა თავის შრომის ნაყოფს, მაგრამ ძმებსავეთ ადვილად ქონების შეძენას ვერ ახერხებდა; არც სურვილი ჰქონდა ამისი.

პირველ ხანებში უფროსი ძმები მხოლოდ ბუზღუნებდნენ, ემდუროდნენ უმცროს ძმას, მაგრამ, რაც დრო გადიოდა, უკმაყოფილება ძმებს შორის უფრო გამწვავდა.

ერთ დღეს უქნარა ტყეში იყო. სალამოთი უფროსი ძმები დაბრუნდნენ ნანადირევით. შემდეგ სახლში შემოვიდა უმცროსი ძმაც. მას ხელში წითელი ხელსახოცი ეჭირა. ძმებსა ჰსურდა ვაეგო, — რა მოიტანა მან ტყიდან. უქნარამ გახსნა ხელსახოცი და იქიდან გადმოხტა ზღარბი. ზღარბის დანახვაზე ორთავენი საშინლად გაბრაზდნენ და ძმას ლანძღვა დაუწყეს:

— აი, შე, უბედურო, შე უქნარა — შენა, თავი აიგდე მასხარად! ადგე, დაიკარგე აქედან, ეგ შენი ნანადირევი თან წაიღე.

ბოლოს როგორც იყო დაშოშმინდნენ და უქნარას თავი დაანებეს.

გავიდა რამდენიმე დღე. უფროსი ძმები კიდევ სანადიროდ იყვნენ. უქნარაც ტყეში იყო. ძმები ჩვეულებრივად ნანადირევით დაბრუნდნენ. უქნარაც შემოვიდა სახლში თავისი წითელი ხელსახოცით. გახსნა ხელსახოცი და იქიდან გადმოხტა მოზდილი კუ. კუს დანახვაზე ძმებმა სულ ცეცხლი მოიკიდეს. უნდოდათ უქნარასათვის ეცემნათ, მაგრამ შუაში მოხუცებული დედ-მამა ჩაუდგათ და არ დაანებეს საცემლად.

გაბრაზებულმა უფროსმა ძმებმა გადაიკიდეს იარაღი და სახლიდან გავიდნენ. ერთ კვირას სახლში არ დაბრუნებულან. ერთი კვირის შემდეგ დაბრუნდნენ და დედ-მამას გამოუცხადეს, რომ ისინი სხვა ქვეყანაში მილიან: აქ ცხოვრება აღარ შეუძლიანთ.

დედ-მამა ეხვეწებოდა შეილებს სახლში დარჩენილიყვნენ, მაგრამ წასვლა მტკიცედ ჰქონდათ გადაწყვეტილი. ძმებმა დედას სახსოვრად თითო ხელსახოცი მისცეს და უთხრეს:

— როცა ხელსახოცები გაშავდება, მაშინ მკვდრად გვიგულეთ და ჩვენს დაბრუნებას ნულარ მოელოდებიო.

დედამ შეიღებს გულზე თითო ხის ჯვარი ჩამოჰკიდა, დაჰკოცნა და გზა დაულოცა. მამაც კრემლ-მორეული თვალებით გამოეთხოვა შეიღებს.

ძმებმა შეჰკრეს თავიანთი ბარგი, იარაღი გადაიკიდეს მხარზე და გზას გაუდგნენ. დედ-მამა გაჰყვა გასაცილებლად. ძმები გავიდნენ ჯვარედინ გზაზე, ერთმანეთს გამოეთხოვნენ და სხვადასხვა გზას გაუდგნენ. მოხუცებულები დიდ ხანს გაჰყურებდნენ შეიღების გზას თვალ-კრემლიანები, ბოლოს ერთ მუხის ძირას დასხდნენ და საგონებელს მიეცნენ. თითონ შრომა აღარ შეეძლოთ და უმცროსი შეიღის იმედი კი არა ჰქონდათ, რომ მათ შენახვას შესძლებდა.

II

უქნარა შინ არ იყო, როცა იმისი უფროსი ძმები სახლიდან წავიდნენ. უქნარამ ყველა მცენარის, ცხოველის და ფრინველის ენა იცოდა. ამიტომაც ვერ შეეჭვია ძმების ხელობას: მოსვენებას არ აძლევდა ხოლმე სასიკვდილოდ დაჰრილ ცხოველთა და ფრინველთა წუხილი. ბევრჯელ შეეცადა აეხსნა ნადირთა ტანჯვა ძმებისათვის, მაგრამ ძმებს უქნარას ლაპარაკი არ ესმოდათ, —სულელს ეძახდნენ უთავბოლო ლაპარაკისთვის. დღესაც დარჩა უქნარა ტყეში და ვერც კი ვაიგო, როგორ მოახლოვდა სალამო.

როცა სახლში დაბრუნდა, სახლის კარებში მოეგებნენ ზღარბი და კუ. ამათ შეატყობინეს, ძმების ამბავი.

უქნარა დაღონდა, მაგრამ მეგობრებმა გაამხნევეს. ზღარბმა უთხრა:

— ნუ გეშინია, დედ-მამის შენახვა არ გაგვიჭირდება; მათ გამოკვებაში მეც დაგეხმარებიო — ანუ გეშა კუმ. — მე ახალ სახლებს აგიშენებ და შენ დედ-მამის დარდს დაგავიწყებო. წადი ისინი ამა და ამ მუხის ძირასა სხედან, იპოვენ და სახლში მოიყვანეო.

უქნარა წაეიდა დედ-მამის საძებნელად. ზღარბი და კუ სახლში დასტოვა. უქნარამ დედ-მამა იპოვნა და თან წამოიყვანა. მოხუცებულებმა შეაღეს სახლის კარი და შეკრთნენ. თავისი სახლი ველარ იცნეს. გრძელი ტახტი მშვენიერი ხალიჩებით იყო დაფენილი; ზედ სუფრა იყო გაშლილი, ნაირ-ნაირი საჭმელები ელაგა. შუა ალაგას ყვავილების ლამაზი თაიგული იდგა.

მოხუცებულები უკან გამობრუნებას აპირებდნენ, მაგრამ უქნარამ გაამხნევა და დედ-მამა სახლში შეიპატიჟა. როდესაც ისადილეს, უქნარამ დაუძახა ზღარბს და უთხრა:

— აბა, იზრუნე და სუფრა აგვილაგე.

ზღარბი ავიდა ტახტზე თაიგულიდან ერთი წითელი ვარდი ამოაძრო, და თვალის დახამხამებაზე სუფრა ალაგდა.

მოხუცებულებს თავი სიზმარში ეგონათ. გაოცებულნი შესტკეროდნენ ერთმანეთს. უქნარა კი ანუგეშებდა დედ მამას და ცდილობდა გაემხიარულებინა ისინი.

სალამო სიამოვნებით გაატარეს. მეორე დილით უქნარამ დაუძახა კუს და უთხრა:

— ჩემ დედ-მამას ამ ძველ ქოხმახებში ცხოვრება მობეზრდათ და ერთი კარგი სახლი აგვიშენეო.

კუმ გამოყო თავი ფირფიტიდან და გაუწოდა უქნარას ერთი პატარა კოლოფი. უქნარამ გამოართვა კოლოფი, გამოვიდა ერთ მშვენიერს მინდორზე და კოლოფი გახსნა. იქ ორი კენჭი აღმოჩნდა. ეს კენჭები დედამიწაზე დააწყო და იქ თვალის დახამხამებაზე გადაიჭიმა კოხტა ორ სართულიანი სახლი. გადმოიყვანა უქნარამ ამ ახალ სახლში თავისი დედ-მამა და მეგობრები და შეუდგა უდარდელ ცხოვრებას.

III

დრო გადიოდა. ცხოვრობდნენ მოხუცებული დედ-მამა უქნარასთან და უფროსი შვილებისა არაფერი არ იცოდნენ.

დედა ყოველ დილით ამოალაგებდა ხოლმე სკივრიდან ნელ-
ცახოცებს, ათვლიერებდა და ისევ მზრუნველობით ალაგებ-
და. ასე იკლავდა მშობლიურ მწუხარებას.

ერთ დილით დედამ ნახა, რომ ხელსახოცებს ფერადი
ყვავილები დაჰყროდა. შეშინებულმა ქმარსა და შვილს შეა-
ტყობინა ეს ამბავი. უქნარამ აიღო ერთი მუჟა ხორბალი და
გასწია ტყისკენ. ერთ დიდ მუხის ძირში გადაყარა საკენკი
და დაუსტვინა. ათასნაირი ფრინველი მოფრინდა და საკენკს
მიესია. უქნარამ ჰკითხა ძმების ამბავი. არწივმა უთხრა:

— შე ვიცი შენი უფროსი ძმის ამბავი. დასავლეთ ქვე-
ყანაში გველეშაპს წყარო ჩაეგდო ხელში და მცხოვრებლებს
წყურვილითა ჰკლავდა. შენმა ძმამ მოჰკლა გველეშაპი და
ხალხი აუტანელი ტანჯვისაგან იხსნა. ქვეყანა ამის შემდეგ
წარმატების გზას დაადგა, მრეწველობა და აღებ-მიცემობა გა-
ჩაღდა. მადლიერი მცხოვრებლები აღმერთებენ შენ ძმას.

წერომ უთხრა:

— შე ვიცი შენი შუათანა ძმის ამბავი. აღმოსავლეთ ქვე-
ყანას ერთი კაცი-ჰამია მოევლინა. ტანად ორი გოჯი იყო
და ცხრა არშინი წვერი ჰქონდა. მისი საკმელი ადამიანის
ხორცი იყო. ახალგაზდა ქალ-ვაჟს მუსრს ავლებდა. მაგრამ
თითონ ამით მაინც სულს ვერ იღვამდა: ცარიელი ძვალი და
ტყავი იყო. შენმა შუათანა ძმამ მოჰკლა ეს კაცი-ჰამია და
ქვეყანა განსაცდელისაგან იხსნა. შენი ძმა ახლა იმ ქვეყანა-
ში ცხოვრობს და მას ყველანი თაყვანსა სცემს.

უქნარა ნასიამოვნები დაბრუნდა სახლში და უამბო დედ-
მამას, რაც ფრინველებისაგან შეიტყო. ნაამბობმა მოხუცებუ-
ლები ასიამოვნა და დაამწვიდა.

IV

გავიდა კიდევ დრო. დედა ყოველ დილით ათვლიერ-
ებდა ხელსახოცებს და დამწვიდებული იყო, რომ იმათ ჩვე-
ულებრივი ფერი ჰქონდათ.

ერთ დღით ნახა, რომ ხელსახოცები ხან წითლდებოდნენ და ხან შავდებოდნენ. დედამ მწარედ შემოიკრა ლოკებში და მწუხარებით წარმოსთქვა: ვაიმე, შვილებო. ვინ იცის, რა გაქირების დღეში მყევხართ და მშველელი არავინ გაყავთ!

უქნარამ აიღო ერთი მუქა ხორბალი და გასწია ტყისკენ. დიდი მუხის ძირას გადაყარა საკენკი და დაუსტვინა.

ცივილ-ხივილით მოფრინდნენ ყოველნაირი ფრინველები და ფრთებ-ჩამოშვებულნი დაფუნენ მუხის ქვეშ.

— რა ამბავია? რა დაგმართვიათ? რათა ხართ ფრთებ-ჩამოშვებულნი? — ჰკითხა უქნარამ. — ჩემი ძმების ამბავი ხომ არაფერი იცით?

— წივ... წივ... წივ!.. — გაისმა პასუხად. — ვიცით, ვიცით შენი ძმების თავგადასავალი. დიდი ცოლო დატრიალდა აღმოსავლეთ და დასავლეთ ქვეყნებში. ერთმა მზეთ-უნახავმა ქალმა ლამის ინაცვალოს მთელი ეს ქვეყნები. სილამაზით ამ ქალს ბადალი არა ჰყავს, მაგრამ სასტიკობაშიაც არავინ შეედრება. ქალმა გასცა ბრძანება: ვინც ჩემი კოშკის გალავანს ააშენებს, ის იქნება ჩემი ქმარიო. ახლა ორთავე ხელმწიფენი ეჯობრებიან ერთმანეთს ელექტაში, მაგრამ გალავნის აშენებას არაფერი არ ეშველა. ორთავე მხრიდან ჯარი სულ გაწყდა. ჯერი მიდგა ბელადებზე. ერთ მხარესაც და მეორესაც თითო გმირი დარჩენიათ. ესენი ღვიძლი ძმები არიან, მაგრამ არ იციან თავიანთი ვინაობა. ხვალ უკანასკნელი დღეა ბრძოლისა. ამ ორი ძმის შეტაკებამ უნდა გადასწყვიტოს ბრძოლის ბედ-იღბალი. არიქა, შენ შეგიძლია შველა, თუ მოინდომებ. შენი მეგობრები, ზღარბი და კუ, დაგეხმარებიან.

უქნარა დაბრუნდა სახლში და უამბო თავის დედ-მამას, რაც შეიტყო.

კუმ გაიძრო ერთი ფირფიტა და მისცა უქნარას. ზღარბმა მოუტანა ერთი ტყვია და უთხრა: — ეს ტყვია ჩაღე შენ თოფ-

ში და გაისროლე იმ მხარეს, სადაც მეომარი ჯარებმა დაა-
 ნაკებული.

შემდეგ მისცა ერთი წკებლა და უთხრა: — აი, ეს წკებლა
 გადაჰქარ შორი-ახლო მდგომსა და სეირის მაყურებლებს.

უქნარა დაჯდა ფირფიტაზე და თვალის დახამამებაზე
 ჰაერში აფრინდა, ზეციდან მიაველ-მოაველო თვალი დედა-მიწის
 დაინახა ის ადგილი, სადაც გაცხარებული ომი იყო. დახო-
 ცილი ხალხის სისხლი ზღვას ერთოდა. ისმოდა გმინვა და
 კენესა აი შეიბნენ სარდლებიც. მოუქნია ხმალი აღმოსავლე-
 თის ბელადმა, მაგრამ მოწინაღმდეგემ მარჯვედ მოისხლიტა
 მოქნეული ხმალი. ახლა თვითონ მოუშადა ხმალი მოსაქნევად.
 ამ დროს გავარდა უქნარას თოფი. მეომრებს მოქნეული ხმალი
 ხელში გაუშეშდათ. გმინვა შესწყდა. დახოცილნი აღზდგნენ
 მკვდრეთით.

სეირის მაყურებლები შეკრთნენ ამ სანახაობაზე. მზეთ-
 უნახავმა ქალმაც სიმშვიდე დაკარგა. უქნარა ჩაუფარდა შუა-
 ში ხმლებ-შემართულ ძმებს და დაუძახა:

— აბა ვადიხსენით მკერდი და ნახეთ, რა ნიშნები გაქვთ
 გულზე?

მეომრებმა საკინძე გაიხსნეს და იცნეს დედის მიცემული
 ჯვრები. გონს მოვიდნენ და ერთმანეთი გადაჰკოცნეს.

უქნარა კი აიჭრა იმ აივანზე, სადაც განცხრომით ბძან-
 დებოდა მზეთუნახავი ქალი და წკებლა გადაჰქარა. ქალი ქვად
 იქცა. უქნარამ ზედ წააწერა: „სისხლის მსმელი“. შემდეგ
 მოუბრუნდა ძმებს, დაჰკოცნა და უამბო, როგორ მოველინა
 მათ განსაცდელის დღეს; დასხა ისინი ფირფიტაზე და თვალზე
 უსწრაფეს საშნივე ძმები სახლში გაჩნდნენ. მოხუცებულმა
 დედ-მამამ ტკბილად დალოცა შინ მშვიდობით დაბრუნებულნი
 შვილები.

ძმებს ძალიან მოეწონათ უქნარას აშენებული ოჯახი.
 დედ-მამას გარდა ახლა სახლში ზღარბისა და კუს მაგიერ

დახედათ ორი მზეთუნახავი ქალი. უქნარამ ეს ქალები ძმებს
 ცოლებად უთხოვა. თვითონაც შეირთო ცოლად ქვესკნელთა
 მეფის ქალი და ამის შემდეგ სამნივე ძმები ცხოვრობდნენ
 ტკბილად და სიამოვნებით.

ქირი იქა,—ლხინი აქა;

ნაცარი იქა,—ფქვილი აქა.

ელენე კლიმიაშვილი.

სიცოცხლე

შავი ტყის გაღმა მთის გვერდზე ძევს ათას: წლოვანი ვეებერთელა ლოდი. ათასმა წელმა შეახო მას თავისი ერთი და იგივე, მუდამ ცვალებადი, მაგრამ მუდამ ერთნაირი ფრთები... ათასმა წელმა გრგვინვით გადაიარა მის თავზე... მაგრამ... ის ძევს და სძინავს, სძინავს ღრმა საუკუნო ძილით... არის თავისთვის... ერთი აქვს საზრუნავი: წოლა და ძილი..

თუ ათასში ერთხელ მთელი დედამიწა გაქანდა, შეინძრა, მხოლოდ მაშინ, თითქოს წამით შესწყვიტა ძილიო, ერთს კი ყრუდ დაიგმინებს და ისევ განაგრძობს ძილს... იმისი შეუცვლელი და ჩუმი, ყრუ სურვილია: —**სიმშვიდე, ძილი, არსებობა.**

მთის მკერდიდან მოჩუბჩუბებს წყარო. ერთხელ გაკვლეული გზით მიდის და მიდის წინ, მიდის დაუსრულებლად, შეუზარებლად. მან არ იცის რაა დაღლა... შრომობს, სულ შრომობს... აბა, ერთი შესწყვიტოს დენა, და ნახავთ—

რაც მოხდება: ვინ ააბრუნებს წისქვილებს?.. ვინ გამოაცოცხლებს გვალვით დაბრუებულ ყანებს?.. ვინ მოუკლავს წყურვილს დასიცხულ ცხოველებს?... დასიცხულმა ფრინველებმა სად გაიგრილონ?.. ველ-მინდორზე მომუშავე ადამიანმა წყურვილი უნდა ითმინოს!.. მიყრუებულ მთის კალთებში მშრომელი ხომ ვეღარ გაიგონებს მის განუწყვეტელ ჩხრიალს, იმ ბრძოლის ეინს, იმ სიმღერას, რომელსაც ყველგან ჰყვენს მთელ არემარეს!..

დიახ, დიდად შრომობს მთის წყარო... ის არ დაეძებს არც დასაწყისს, არც დასასრულს... ერთი აქვს საზრუნავი: დენა და შრომა! ბრძოლით გზის გაკაფვა, ბრძოლით პასუხი ყველაფერს, რაც გზაზე გადაელობება!..

მიდის და გამარჯვებული მებრძოლივით მირაკრავებს... და ამ რაკრაქში ჰკრთის დაუსაბამო და იღუმალი ხმა:—**ბრძოლა, სიცოცხლე!**...

იას, მინდვრის იას, ტურფას, ნაზს და გულ-მკერდ-ლიას, მზიბლავად მიუბყრია სამყაროსთვის თავისი ლამაზი, ცისფერი თვალები... ერთი შეხედეთ: გეგონებათ—მთლად ცქერად გადაქცეულაო... უკვირს, უკვირს ყველაფერი, რაც მის გარშემოა, და სიყვარულით უცქერის ყველაფერს... მაგრამ ყველაზე უფრო კი უკვირს და უყვარს თავისი თავი... უხარია თავისი ამ ქვეყნად ყოფნა... და ვეღარ მალავს ამ სიხარულს. შეხედეთ, შეხედეთ!.. ასეთსავე ყოფაში არიან ის ყვავილებიც, აი იმ პატარა მდინარეს რომ შემოაურგავს თავის ლამაზ ნაპირებზე უწესოდ, ველურად, მაგრამ მაინც ლამაზად... აღარ იციან—რა ჰქნან სიხარულით. მთელი თავისი არსებით შესტრფიან მსოფლიოს და აღტაცებული სასოებით შესთხოვენ ქვეყნის გამჩენს:—**განაგრძე ჩვენი სიცოცხლე!**..

გარინდებული დგას ცის სივრცეში ბუმბერაზი მთა. დგას უძრავად და თავი ცის კამარაზე მიუბჯენია... ერთხელაც კი

არ დახრის დაბლა, ბარისკენ თვის უდრეკ ქედს... ბარი კიდევაც ეზიზღება... და ან რა მისი ტოლია, რა ამხანაგია?.. ველური, სუმთლად ველური!.. მიუკარებელი!.. უბრძოლველი მბრძანებელია მთა, ვეება მეუფე!.. გულ-ცივი, უპურ-მარილო!..

თუ ათასში ერთხელ ეწვია ვინმე თავზე ხელ-აღებულ მონადირე, ყურსაც არ გაიბერტყავს. თუ ჰშია—არ აკმევს! თუ სცივა—არ გაათბობს! თუ სიკვდილი თავს დაატყდა,—ტრემოსაც არ დახარჯავს მისთვის!.. ოღონდ ერთს კი იზამს: თავის ცივ, თოვლიან კალთებს არ დაამადლის სამარედ... სდგას თავისთვის: არც არვის ეხება, არც არვის მიიკარებს...

უყვარს მთას მარტობა, განდეგილობა, სიმშვიდე, უშფოთველობა... არაფრად აგდებს ყოველსავე „ახალს“... მარტო, დაყუდებული შესტრფის თავის ერთფეროვნებას... და ყველაფერს დაგიჟობს, ყველაფერს მოგიტყეებს, ოღონდ არ მოუშალოთ—**მიყრუებული, თავის კერძო ველური სიცოცხლე.**

გაზაფხულის ბრწყინვალე გარიჟრაჟზე აუარებელი წვრილი ფრინველნი ეფინებიან ახლად ამწვანებულ ტყეს და სხვადა-სხვა ხმით ატკობენ ყურთა სმენას. თავგანწირულად გალობენ სხვადა-სხვა ჰანგზე ერთსა და იმავე საგალობელს... და იმათი საგალობელის საგანი არის:—**სიცოცხლე.**

ერთი შეხედეთ, რა ბეჯითად, დაულაღვად მუშაობენ პაწია ფუტკრები!... დილიდან საღამომდე ჯაფაში არიან... შრომობენ... შრომის გარეშე მათთვის არა არის-რა; შრომაში კი ყველაფერია... შრომობენ, და ნაყოფი მათი მუდმივი შრომისა არის თაველი—უკვდავების მომნიჭებელი, და სანთელი—წყვდიადის გამფანტველი, ბნელისა...

შრომობენ დალოცვილები, შრომობენ... აბა, ერთი სცადეთ და შეუშალოთ ხელი: თავს გასწირავენ, თავს შემოგაკ-

ლავენ!.. ენა რომ ჰქონდეთ, თქვენს კითხვაზე:— „როდუნ და მოიპოვოთ მაგ შრომითაო“?—მათი პასუხი იქნება:—**სიცოცხლე!**...

მოჩხრიალე მდინარის პირად გადაჰიმულ მწვანე მინდორზე ცხენმა კვიცი მოიგო... როცა კვიცმა თავი იგრძნო მოულოდნელ და ჯერედ უბილველ, ახალ, ნათელ ბუნების კალთაში, ძლიერმა სიხარულმა გაიტაცა: ერთ ალაგას ველარ გაჩერდა და იწყა უგზო-უკვლოდ ქენება და, როგორც იტყვიან, ვარსკვლავს გამოეთამაშა... იმის სიხარულს არ ჰქონდა საზღვარი... და მიზეზი ამ სიხარულისა იყო:—**ახლად-ხილული სიცოცხლე!**...

სასაფლაოზე მიდის ქალი. დაეკანება ჯერედ შეუშშრალ სამარის მიწას და სტირის, მოსთქვამს, ჰქვითინებს... უსაზღვროა მისი სევდა, მაისი მწუხარება... იმისი საშოსელის ფერი ლამესა ჰგავს... და სანამ ვინმე გულკეთილი ძალად არ წაიყვანს, სამარეს თითონ არ მოშორდება... უძილობისაგან თვალეზი ჩაჰყვითლებია... ლოგინშიაც ვერ ისვენებს: ჰკვენის და ჰქვითინებს... მიცვალებულის ნამოქმედაჩს რომ ნახავს, ან მოიგონებს, ცრემლებს დააფრქვევს... საწყალი!.. სტირის... სულ სტირის... და საგანი იმის ტირილისა არის:—**დაკარგული სიცოცხლე!**...

როცა მტრის ტყვიებით დაჭრილი ვეგდე ველად, მთის კალთებში, და სისხლასაგან ვიცლებოდი... გული სწუბდა, სული შეფოთავდა... ვხედავდი—სიკვდილი ნელ-ნელა მიაბლოვდებოდა... უკანასკნელად ვხედავდი საყვარელ ნაცნობ ადგილებს... მშობლები... ნათესავები... მეგობრები... სამშობლო ქვეყანა... ველარა ვნახავ!.. დამრჩა უკანასკნელი, მხურვალე კოცნა... ჩემი ყვირილი, აყრუებდა იქაურობას... ადამიანს შევლას ვთხოვდი... წყალ-წალბებულივით ყველა-

ფერს ვეკიდებოდი... უკანასკნელ წაშვებს ვხედავდი... ამაზე მეტი საშინელება წარმოუდგენელია... ვგოდებდი. ყველაფერს მოუწოდებდი, რომ არ დამკარგოდა, შემერჩინა — ძვირფასი სიცოცხლე!..

როცა ეჭიმებმა გამსინჯეს, სიკვდილისაგან ჩემ გადასარჩენად ერთად-ერთი საშუალება ნახეს: დაშავებული ალაგის მოჭრა... და როცა მარჯვენა ფეხი მომაშორეს, ტკივილი შესწყდა... და თუმცა ორის ნაცვლად ცალი ფეხი-ლა დამრჩა, და წინანდელი მოხდენილი სიარულის ნაცვლად დღეიდან მხოლოდ ორი ყავარჯნით-ლა უნდა ვილახლახო, მაინც მიხარია და თავს ბედნიერად ვგრძნობ, რადგან მე დამიბრუნეს სიცოცხლე!..

ცაღფუხა გიორგი ლომთათაძე

შავ ტყუანეტას შვილობილი

(შემდეგი *)

XII

სიურპრიზი**)

ცი, სიურეტა? დღეს მამა-ჩემის დაბადების დღეა, უთხრა ერთხელ დილით დეამ ბებერ დედაკაცს, რომელიც ხშირად მოდიოდა პატარა ქალბატონისათვის სადილის გაკეთებაში და სხვა საოჯახო საქმეში საშველად.

— არა, ქალბატონო: არ ვიცი. მადლობა ღმერთს, მამა-თქვენი გამზიარულდა.

— დიახ, ახლა სულ სხვაა. დილით, როცა სალამს ვაძღვედი, გაიღიმა, — სთქვა დეამ და მისი დინჯი სახე ღიმილად გადაიქცა. — ეს პირველი გაღიშებაა ძლიერ დიდი ხნის განმავლობაში. ახლა უკეთ არის, კმაყოფილია და მინდა დღეობის შესაფერი კარგი სადილი გაუმართო. წადი, გეთაყვა, ბაზარში. დღეს სადილად წვნიანი, ნამცხვარი, რამე ტკბილი და მწვანილი უნდა გვქონდეს. შე წავალ და ბევრ ხილს ვიყიდი. შენ ხომ იცი, სიურეტა, ჩვენ ახლა თითქმის მდიდარნი ვართ და ამას გარდა დღეს კიდევ მამა-ჩემის დღეობაა.

*) იხილე „ნაკადული“, № 5.

***) მოულოდნელი სიამოვნება.

— ძალიან კარგი, ქალბატონო: ყველაფერს, როგორც გსურთ, ისე გავაკეთებ, — მზიარულად უპასუხა მოხუცმა.

— გახსოვდეს, სიუზეტა: მამას არ უთხრა. მინდა ყველაფერი ისე მოვაწყუო, რომ მან არ იცოდეს. მინდა მოულოდნელად ვასიაშვიტო. შენ კარგი სადილი გააკეთე; მე სუფრას გავშლი. ფილიპემ ყვავილები დამპირდა და სელინამ დღეობისათვის — ნამცხვარი. მხატვრისაგან რომ დავბრუნდები, ყველაფერს მოვიტან. მამას ნუ შეაწუხებ. მას მხატვრის განსვენებული ბავშვის შედალი ონი აქვს შეკვეთილი და არა სცალია: ბავშვის ფორტოგრაფი ული სურათიდან იღებს ქანდაკებას. რა მშვენიერი ბავშვი ყოფილა! დაამზადებს თუ არა მამა შედალიონს, მე მხატვარს წაუღებ და ის ბევრ ფულს მოგვეკემს. საბრალო მამა, რამდენი ხანია დაბადების დღე არ უდღესასწაულია! მე მინდა დღეს თავი ბედნიერად იგრძნოს. აბა ახლა მთავრის ქუჩაზე გავიქცევი. მომეცი კალათი ნამცხვრისა და ყვავილებისათვის.

რამოდენიმე კვირის განმავლობაში ფილერეს ქუჩაზე პატარა სახლში დიდი ცვლილება მოხდა. ღარიბ მოქანდაკისათვის დიდი შედეგი მოჰყვა პატარა შემთხვევას. როგორც იყო მისი იშვიათი ნიჭი იცნეს. დატანჯულმა ავადმყოფმა ეს დააფასა თავისი დასნეულებული გონებით და ორივე ხელით მოექიდა მას, როგორც მხსნელ ღუზას. თითქოს ამ შემთხვევამ მას ახალი ცხოვრება და ახალი იმედები მიანიჭა. თავის ხელებში იმან იგრძნო ძალა, შეძლება. თავისა და ამდენ ხანს ყველა უბედურების მოთმინებით ამტანი პატარა ნაზი არსების გამოსაკებად.

მისი ოთახიდან გაჰქრა ერთი მეორეზე მშვენიერი ჯგუფები და ქანდაკებანი, რომლებმაც ბატონ ეინსეტორის სახელოსნოში დამფასებელნი და თაყვანის მცემელნი მოიპოვეს. აღრე დაასაკებული, თავისი ნორჩი მხრებით გაჰკირვების ამტანი გოგონა ფულების დაზოგვას იყო შეჩვეული.

გასაკვირიც არ იყო: ხშირად პურის საყიდლოთ ფული არ გააჩნდა; ახლა კი მაგიდის ყუთში ბლომად ქალაქის ფული ჰქონდა. თავს ძლიერ მდიდრად სთვლიდა, მაშასადამე სადღესასწაულო სადილის გამართვაც შეეძლო.

ფილიპე მთავრის ქუჩაზე სახელოსნოში დახვდა დეას. ის ეინსვორტის ახლოს იჯდა. მის წინ ახალ-დაკრეფილი, ბენდროთი საესე თეფში იდგა და ბატონი ეინსვორტი გატაცებით ექსკიზს ხატავდა.

მხატვრის სახელოსნოში პირველ მისვლიდანვე ფილიპესათვის ახალი ცხოვრება დაიწყო.

ქალბატონმა ეინსვორტმა ბავშვი წრფელის გულით შეიყვარა. ბატონმა ეინსვორტმა, როცა შამჩნია, რომ ცოლი ერთობა და დღითი-დღე კეთულობს, ყოველის მხრივ ხელს უწყობდა მათ მეგობრობას. ყოველ დღე რაიმე ახალ მიზეზს იგონებდა, რომ ბავშვი რაც შეიძლება მეტი დრო გაეჩერებინა სახელოსნოში. რამოდენიმე სურათი რომ დაასრულა, ბავშვს ხატვის სწავლება დაუწყო. ბავშვმა თავისი ტლანქი ნახატები მოიტანა, რომელშიდაც მხატვარმა ბავშვის ნიჭის ნიშნები აღმოაჩინა. რადგანაც ტუანეტას ძალიან უნდოდა ბავშვს ხატვა ესწავლა, მხატვარიც დიდი სიამოვნებით შეუდგა ჰკვიანსა და აზრიან მოწაფესთან მეცადინეობას.

მხატვარი და მისი ცოლი ხშირად ლაპარაკობდნენ. ბავშვის მომავალ ბედზე. თვითელი მათგანის გულში რაღაც გამოურკვეველი სურვილი ინახებოდა, მაგრამ პირველად ამის თქმას ვერც ერთი ვერ ჰბედავდა. ერთი კი ნათელი იყო: ბავშვი საჭირო იყო იმათი ცხოვრების შესაგებად; დღეს თითქოს სინათლე ემატებოდა, როდესაც ის მოდიოდა. და როცა წავიდოდა, თითქოს მათთვის მზე ჩაესვენებოდა. შეიყვარეს დეაც, მაგრამ ის ხსენ დაახლოვებული არ იყო იმათთან როგორც ფილიპე, რომელიც საშინლად ჰგავდა იმათ განსვენებულ ვაჟს—იგივე თვალეები, თმა, ხმა, იგივე სიცილი და

იგივე შესახებაობა, როდესაც ბავშვი იმათ უცქეროდა, რა გასაკვირია, თუ ეინსვორტებს ბავშვის სამუდამოდ თავისთან დატოვების სურვილი დაებადათ. სიცხე დაიჭირა და ისინი წასვლაზე ფიქრობდნენ, მაგრამ ბავშვთან დამეგობრების გამო წასვლას დღითი დღე აგვიანებდნენ.

გამოჩნდა თუ არი კარებში დეას ბრწყინვალე სახე, ფილიპე წამოიჭრა და დეასაკენ გაეშურა.

— აჰა ყვავილები მამა შენისათვის! — სთქვა მან და დეას სურნელოვანი ყვავილების თაიგული გაუწოდა. — თაიგული გამოგზავნა დედილომ და ყოველივე სიკეთე გისურვათ.

დემ მადლობა გადაუხადა და ყვავილები ფრთხილად კალათში ჩასდო.

— აჰა შენ ხენდრო, ჩემო საყვარელო, — მიმართა ქალბატონმა ეინსვორტმა: — ისეთი მადის აღმძვრელი ხენდრო იყო, რომ ფილიპემ შენ მოსვლამდის ვერ მოითმინა და თავისი კერძი შექამა.

— თუ ნებას მომცემთ, სახლში წავიღებ და მამასაც ვაქმევე: დღეს მისი დაბადების დღეა.

— რასაკვირველია, შვილო: თუ გსურს, შეგიძლია სახლში წაიღო!

ეინსვორტმა პატარა კალათი ხენდროთი აავსო და ყვავილების გვერდით დასდგა.

— საჩუქარიც მზადა გაქვს მამისათვის? — ჰკითხა ბ-ნმა ეინსვორტმა. — მამისათვის ბავშვის ზრუნვა გულში ხვდებოდა და ეს იამოვნებოდა.

— არა — ნაღვლიანად უბასუხა გოგომ. — მარტო ყვავილები და სელინას ნამცხარი მაქვს. შინდოდა წიგნი მწიუჭებიანი, მაგრამ... წიგნი ოცდა ხუთი ფრანკი ღირს და ამდენის დაბარჯვა მე არ შემეძლია.

ბ-ნმა ეინსვორტმა ღიმილით შეხედა ცოლს.

— ნუ იღარდებ, ჩემო საყვარელო: მამა — შენი თავის დაბადების დღეს წიგნსაც მიიღებს. ეს იქნება შენი საჩუქარი.

შენ ისე იჯექი ხატვის დროს, რომ მე თავს შენგან დაქალაქებულად ვსთვლი და გაძღვე წიგნს ჩემგან მოცემულ გასამრჯელოს შესავსებად.— მან დეას ლამაზად შეხვეული და ლენტ-შემოკრული წიგნი გაუწოდა.

დემ წიგნი უსიტყვოდ ჩამოართვა. მოულოდნელობისა და სიხარულისაგან მას ნაზი ლოყები გაუბრწყინდა და თვალები გაუფართოვდა.

— ოჰ, როგორ გაეხარდება მამას! — სთქვა მან: — მე ახლა არ შემძლია, ბატონო, მადლობის გადახდა, არ შემძლია!.. თვალთაგან ღაპა-ღუბით ცრემლები წამოსცვივდა, კალათს ხელი წაავლო და ოთახიდან გაეარდა.

როდესაც დემ სახლში მიიბრინა, მამა ისევ ისე ყველაფერზე გულგრილი, მოხრილი მუშაობდა. დეას არაფერი არ უთქვამს. იმისი სახე დიდ სიხარულს გამოხატავდა: ფერმკრთალი და აღელვებული იყო.

— სიუხეტა, სადილის რა ისმის? — მოუთმენლად იკითხა მან სამზარეულოში.

— ჩქარა იქნება, ქალბატონო! ოქროს ფხალი ვიყიდე; პირველად შემოვიდა ბაზარზე. რა მშვენიერი ხაქაპური გამოვიდა! მერე რა იაფად! ამას გარდა ჰომოსათვისაც მოზდილი ხორცის ნაჭრები მომცეს.

— მე ხენდრო მაქვს: ქ-ნმა ეინსვორტმა მომცა. რას იტყვის მამა, თოცა ყველაფერს ნახავს. წიგნი, წიგნი!

ის ისეთი აღელვებული იყო, რომ მისი პატარა აქანკალებული ხელები ძლივს იქერდნენ ფაიფურს და ვერცხლს, ამ ყოფილი დიდების ნაშთებს. ბოლოს ყველაფერი მზად იყო. დიდი ხნის სასურველი წიგნი მამის ქურქელთან იდო. მაგილის ერთ თავში ხილი იდგა, მეორეში — ყვავილები. სუფრის შუა ალაგს სელინას გაკეთებული საუცხოო ნამცხვარი ამშვენებდა. დეა მოუთმენლად ელოდა სადილის გამოტანას; ის დაუცხრომლად დაფრინავდა სასადილო ოთახიდან სამზარეუ-

ლოში, თანაც სუფრას ათვლიერებდა და ასწორებდა; ნანამ სისიამოვნო წამი არ დადგა — შეიძლებოდა სუფრაზე მამის მიპატიება.

— მამა, იცი, რომ დღეს შენი დაბადების დღეა? — მხიარულად ეკითხებოდა გოგონა მამას და თმასა და დაუდევრად შესვენილ ყელსახვევს უსწორებდა. — მე მინდა შენ ლამაზი იყო; მე შენთვის საჩუქარი მაქვს, დიდი საჩუქარი!

მხატვარმა სამუშაო იარაღი დასდო, გამადიდებელი შუშა მოიხსნა და გულგრილად ადგა.

— ჩემი დაბადების დღეა, ჩემო ძვირფასო? არა, სრუბით არ მახსოვდა: ჩემთვის ახლა ყველა დღეები ერთია.

— მაგას არ იტყვი, მამა, როცა ნახავ-რა მოგიტანე. დღეს სამაგალითო ბედნიერი დღეა; ასეთი დღე დიდი ხანი არ გვინახავს!

ბავშვმა კარები მხიარულად გააღო და თავმომწონედ მიიყვანა მამა ლამაზად მორთულ სუფრასთან. ყვავილების და ხილის დანახვაზე მამას სახე სიამოვნებით გაუბრწყინდა და ისეთი აღერსით დაუწყო გოგონას ლაპარაკი, რომ ბავშვს სიხარულისაგან გული კინალამ წაუვიდა.

— მართლაც, ჩემო საყვარელო პაწაწავ, ეს ჩემთვის დიდი საჩუქარია. ამისთანა დღესასწაულს სრულებით არ მოველოდი.

ლაპარაკის დროს მისი ყურადღება წიგნმა მიიპყრო. მან სწრაფად წიგნს წაიღო ხელი, ქალღმერთი შემოაგლიჯა და ნახატებს ხარბად დაუწყო თვლიერება.

— პაშეტის გამოცემა! სად იშოვნე? ჩემია? ჩემი სამუდამოდ?

— დიახ, მამა, შენია. ბ-ნმა მხატვარმა მე მომცა ხატვის დროს წყნარად ჯდომისათვის, მე კი შენ გაჩუქე. ეს ჩემი საჩუქარია შენი დაბადების დღეს.

— შენ კეთილი ბავშვი ხარ, დეა, — ერთი ნახატისაგან თვალ-მოუშორებლად სთქვა მამამ. — რა მშვენიერია! ეს საუცხოო ჯგუფი იქნება.

— აბა, საყვარელო მამა, დანარჩენსაც შეხედე: ფილიპეს დედამ ყვავილები გამოგიგზავნა; სელინამ კი აი ეს ნაცხვარი და ქალბატონმა ეინსვორტმა ხენდრო. ნუ თუ ყველა ისინი საყვარელნი არ არიან?

მხატვარმა წიგნს თვალი მოაშორა და მაგიდას მოაელო.

— დიახ, ჩემო ძვირფასო, ყველაფერი საუცხოვოა, და შენი მეგობრებიც ძლიერ კეთილნი არიან, მაგრამ წიგნი, წიგნი — ყველაზედ უკეთესია.

სადილის წინ დეა ყოველსავე ღონეს ხმარობდა მისი ყურადღება წიგნისაგან მოეშორებია. ის უმადოდ სქამდა გემრიელ საქმელს და წიგნის მიმზიდველ ფურცლებს თვალს არ აშორებდა. ის ბედნიერი იყო თავისებურად და დეაც კმაყოფილი დარჩა.

XIII

ფილიპეს განსაცდელი.

მხატვრის სადღეობო სადილის მეორე დილით ფილიპე აივანზე იჯდა და მამა ჯოზეფის „შვილებთან“ თამაშობდა. ჯერ კიდევ აღრე იყო და ოჯახის საქმეებში გართულ ტუანეტას ეგონა ბავშვი მეცადინობსო. წიგნი და დაფა გალიასთან მაგიდაზე იდვა. მაგრამ ფილიპეს ფიქრადაც არ მოსვლია შიგ ჩაეხედა; მას მეცადინეობა არ შეეძლო, როდესაც მის თვალ წინ მხიარულად დარბოდნენ და ხტუნაობდნენ საყვარელი ნადირები. „არ უნდა დავაფიწყო ის, რაც მათთვის მამა ჯოზეფს უსწავლებია“, — ფიქრობდა ბავშვი: — „ყოველ დილით უნდა ვიმეცადინო მათთან“.

გრილი და წყნარი დილა იდგა; ვზებიც თოვლივით თეთრი ყვავილებით დაბურული იყო. მზემ ის იყო პიტტოსპორუმის წვერი გაანათა. იასამანის ყვავილებზე დილის ნამის წვეთები ციმციმებდა, ბალახ-ბულახი აღმასებად ბრჭყვინავდა და ქარის დაბერვის დროს მზეზე ოზობას ქსელი ცქრიალებდა.

რძე და ფინჯანი სიმინდის ქაშით ფილიპეს წინ იდგა. აქვე მოფრნილიყვენ თავისი წილის მისაღებად მაიორი და მგალობელი, მაგრამ საკმელზე ბავშვი ისე ცოტას ფიქრობდა, როგორც წიგნზე. ის ძლიერ დააინტერესა საყვარელ არსებათა შორის მოსალოდნელმა ჩხუბის ნიშნებმა; როგორც ეტყობოდა, ჩიტები შურის თვალით უცქეროდნენ მამა ჟოზეფის „შვილებთან“ ფილიპეს მეცადინეობას. ისინი ჰფრენდნენ გალიის ირგვლივ და ნისკარტს სცემდნენ, მაშინ როდესაც მისი პატარ-პატარა მდგმურები ერთი კუთხიდან მეორეს ეხეთქებოდნენ საშინელ ნისკარტებისაგან თავის დასაფარავად.

ეს იმდენად სასაცილოდ ეჩვენა ფილიპეს, რომ მან ხმა-მალლა ხარხარი მორთო, რამაც ტუანეტა ბანზე გამოიყვანა.

— ოჰ, დედილო! — ყვიროდა ფილიპე: — ერთი ამათ შეხედე. მაიორს და მგალობელს როგორ შეშურდათ.

— „შვილები“ შეშინდნენ. შეხე — საწყლები როგორ დარბიან და კანკალებენ. — ამ სიტყვებით ტუანეტამ აღელვებულ ჩიტებს მინდორში მარცვალი გადაუყარა. — ახლა წადით და კენკეთ. „შვილები“ უკანა ფეხზე შესდგნენ და ჩიტებს დინჯად დაუწყეს ცქერა.

— რა საყვარელი არიან! — სთქვა ფილიპემ. — მე ვფიქრობ, რომ მათ მამა ჟოზეფი არ ენატრებათ.

— მეც ასე ვფიქრობ, — კმუნვით უპასუხა ტუანეტამ. ყველაფერს აგრე სკირს: თვალებს მოშორდა, გულსაც გადაავიწყდა. მან ამოიოხრა და იქვე ძველ საქანელა სავარძელში

ჩაჯდა. მე ხშირად ვფიქრობ, ჩემო ძვირფასო, რომ როდესაც მოკვდები, ჩქარა დამივიწყებ.

— შენ არ მოკვდები, დედილო, — მტკიცე ხმით სთქვა ფილიპემ. მაგრამ ასეც რომ მოხდეს, არას დროს არ დაგივიწყებ. რომ მინდოდეს, მაინც არ შემოძლია დავიწყება.

ტუანეტამ მკრთალად გაიღიმა.

— შენ არ მოისურვებ, საყვარელო, მაგრამ რამოდენიმე ხნის შემდეგ, ვერც კი მიხვდები, ისე ნელ-ნელა დაივიწყებ დედილოს. მის ალაგს ვინმე სხვა დაიკერს. მე ხშირად იმ ჩრდილოეთელ უცხოელებზე ვფიქრობ; თითქმის სრულებით შეგიპყრეს. მე კი არ გამტყუნებ, შვილო: ისინი ძლიერ კეთილნი არიან, და მხატვარი კიდევ შენთან მეცადინეობს. ოდესმე ალბად შენ წაყვანას მოისურვებენ. წაპყვები, ფილიპე, იმათ?

მის ყოველთვის წყნარ აუჩქარებელ ხმაში შური გაისმა და გამხდარი შავი სახე ბავშვის პასუხის მოლოდინში მოუსვენრობამ მოიცვა.

— არა, დედილო, რასაკვირველია არ დავსთახმდები! მე არ დაგტოვებ არაფრის გულისათვის. მე ბედნიერი ვარ აქ — ჩიტებთან, ყვავილებთან და მამა ჯოზეფის „შვილებთან“. მე სხვა ალაგის შეყვარებას ვერ შევსძლებ და არც შევიყვარებ სხვას ისე როგორც შენ მიყვარხარ ჩემო დედილო.

ტუანეტას ნაღვლიანი თვალები სიხარულით გაუბრწყინდა.

— რა მიხარია ამის გაგონება, ჩემო პატარავ! მე მთელი ჩემი სიცოცხლე შენთან ვავატარე; ვზრუნავდი, როგორც შემეძლო და ვსცდილობდი შენთვის მხოლოდ კარგი მესწავლებოდა. შენ სწავლას კიდევ მოასწრებ მე კი... შენი ახლა გაშვება არ შემოძლია, არ შემოძლია შენი მოშორება; მაგრამ მე მოვხუცდი... მოვხუცდი... და შეიძლება... კარგი... ახლა ისაუბრე და სახელოსნოში წასვლამდის კოტა მაინც იმეცადინე.

ბატონი ეინსვორტი რაღაცაზე გულდასმით ელაპარაკებოდა ცოლს, როდესაც ფილიპე ოთახში შევიდა.

— ჩემთან მოდი, ჩემო ძვირფასო, — უთხრა, ქალბატონმა ეინსვორტმა ბავშვს. ერთი ხელი სიყვარულით ბავშვს მოხვია და ახლოს დასვა. — შენთან საქმე გვაქვს. ჩვენ აქედან ჩქარა წასვლას ვაპირებთ, მაგრამ, ჩემო ძვირფასო ბავშვო, შენი მოშორება გვიმძიმს, გინდა ჩვენთან წამოსვლა?

ფილიპე სულ მთლად აენტო და თვალები გაუბრწყინდა.

— ოჰ, მე არ მინდა თქვენი წასვლა! მოშორება, მაგრამ თქვენთან წამოსვლაც არ შემიძლია.

— რატომ, ჩემო ძვირფასო? ჩვენ ყოველ ღონეს ვიხმართ, რომ შენ ბედნიერი იყო.

— სწავლა შეგეძლება, ხატვას შეისწავლი, — დასძინა ბ-ნმა ეინსვორტმა.

— იმოგზაურებ, ახალ-ახალ ქვეყნებს ნახავ. ზაფხულს მთებში გავატარებთ, საკუთარი ცხენი გეყოლება და შეგეძლება ბ-ნ ეინსვორტთან ისეირნო. — არწმუნებდა ბავშვს ქ-ნი ეინსვორტი.

— მე ძლიერ მინდა მგზავრობა, მთების ნახვაც: თავის დღეში არ მინახავს მთები და საშინლად მინდა ცხენი, — გაბედულად სთქვა ფილიპემ და თვალებიდან ცრემლები მოიწმინდა. — მაგრამ წამოსვლა არ შემიძლია. არ შემიძლია დედილოს დატოვება, ის მოხუცდა: მასთან უნდა ვიყვე მისთვის ვიზრუნო.

— თუ შენი დედილო დასთანხმდა? თუ დაინახა რომ შენთვის აგრე სჯობია? და თვითონაც მოინდობა შენი ჩვენთან წამოსვლა? — შეეკითხა ქ-ნი ეინსვორტი.

— დედილო არ ისურვებს, — სთქვა ფილიპემ. — აქ კიდევ დედა, მისთვისაც უნდა ვიზრუნო; ამას გარდა მე კიდევ მამა

ეოზეფის „შვილები“ მყავს, რომლებიც დატოვებაც არ შემოძლია, — თავმომწონედ დასძინა ფილიპემ.

ბ-ნმა ეინსვორტმა ცოლს შეხედა, თითქოს იმისაგან ელის გამზნევებასო. ბავშვის ერთგულება იმათ იამათ, თუმცა პირადად ისინი სასოწარკვეთილებაში ჩავარდნენ.

— ჩემო ძვირფასო ბიჭიკო, — სთქვა ქ-ნმა ეინსვორტმა ცოტა სიჩუმის შემდეგ. — დედა რომ არ იყოს, წამოხვიდლოდი? გიყვარვართ ისე ძლიერ, რომ ჩვენთან დარჩე? — იმის დატანჯულ გულს ბავშვის სიყვარული სწყუროდა.

— თუ არ დედილო, წამოვიდლოდი, — მტკიცედ უპასუხა ბავშვმა. — მე შინდა ხატვის შესწავლა და ყველაფრის ნახვა, და .. და.. თქვენ ისე კარგად მეპყრობით. ძლიერ ვწუხვარ, რომ მიდიხართ... მისი თვალეები ისევე ცრემლებით აივსო. — მაგრამ თქვენ ხედავთ, რომ არ შემოძლია, არ შემოძლია დედილოს დატოვება.

— ვხედავ, ჩემო საყვარელო, რომ არ შეგიძლია წამოსვლა, — აღერსით უპასუხა ქ-ნმა ეინსვორტმა, — მაგრამ ჩვენ ძლიერ გიყვარხარ და ნუ დაგვივიწყებ. მომავალ ზამთარში დავბრუნდებით და ისევე სიყვარულით გნახავთ.

XIV

სამუდამოდ თქვენთან მოვედი

რამდენიმე დღე ფილიპე აღარ მოსულა ეინსვორტის სახელოსნოში და ცოლ-ქმარი ნათლად გრძნობდნენ უბავშვობას.

— ვერ გამოგია, ბავშვი რად იგვიანებს, — ამბობდა დაღონებული ქ-ნი ეინსვორტი: — იცის, რომ ხეალ მივდივართ, და რაზე რომ არ შემთხვევოდა, უეჭველად მოვიდოდა.

— სელინასთან წავალ, — სთქვა ზ-მა ეინსვორტმა და ქუდი ხელში აიღო. — ბავშვი თუ იქ არ არის, სელინას გავ-

გზავნი.—ამ სიტყვებით კარი გააღო და იქვე ფილიპეს შეებეჩა. პირველად ბ-მა ეინსვორტმა ტომრითა და დიდი კალათით ხელში ჩადილში მდგომი ლილიბელი ვერ შენიშნა; ვერ შენიშნა ისიც, რომ ფილიპე ძლიერ გაფითრებული და დაღონებულია.

მოჰკრა თუ არა ყური ქ-მა ეინსვორტმა ქმრის შეკითხვას: — ფილიპე შენა ხარო? — მაშინვე სიხარულით მისკენ გაჰქანდა, მაგრამ შეხედვისათანავე უკან დაიწია.

ქალმა ერთბაშად შეამჩნია, რომ ბავშვი სულ მთლად შევებშია, რომ მის ჩაღის ქუდს შავი კრები აკრავს და თვალეებშიაც ველური, შეშინებული გამომეტყველება აქვს აღბეჭდილი, როგორც დაბნეულ, უმწეო ცხოველს. ბავშვი თავის წლოვანებაზე უფრო დიდათ გამოიყურება და მისი ბავშვური სიცოცხლე თითქო გამქრალიყო; ლოყები გაბფითრებოდა და ცრემლისაგან აქა-იქ ასწითლებოდა. ქირსა და ცრემლებში გატარებულ რამდენსამე დღეს ბავშვი ძლიერ გამოეცვალა. ის დალაპარაკებას სცდილობდა, მაგრამ ტუჩები უკანკალეებდა, და ქვითინი, რომელსაც იკავებდა, ერთბაშად უვლიდა მთელ სხეულში. ერთ ხელში მოწითალო ხელსახოცში შეხვეული რაღაც ნივთი ექირა, მეორეში — ტუანეტას ერთი თეთრი გვირგვინი, წითელი წარწერით: „დედა-ჩემს“.

როდესაც ფილიპე ოთახში შევიდა, ლილიბელიც შეჰყვია, ტომარა და კალათი იატაკზე დასდგა და, ხელეებ-დაშვებული, კედელს მიეყრდნო.

ქ-ნი ეინსვორტი ფილიპეს გარდა ვერაფერს ხედავდა. რამოდენიმე წუთს ის თანაგრძნობით შეჰყურებდა ბავშვს, შემდეგ თავისკენ მიიზიდა და გულში მაგრად ჩაიკრა.

— საბრალო ჩემო ბავშვო, ჩემო საყვარელო! მიაშბე — რა მოხდა, — აღერსით უთხრა მან.

ფილიპემ ქვითინს სძლია, თვალეები მოიწმინდა და დაიწყო:

— დედილო მოკვდა და მე თქვენთან სამულამოდ მოვედი.

— შენი დედილო მოკვდა? როგორ, როდის? — ერთხმად წამოიძახეს ეინსვორტებმა.

— როცა მე შეძინა: ღამე გარდაიცვალა. მას ეგონა, რომ მე წავიდოდი, დავტოვებდი, და მომასწრო: წავიდა და მე დამტოვა... — ამბობდა ბავშვი და თავს ძალას ატანდა, რომ არ აქვითინებულყო და გარკვევით და წყნარად ეთქვა სამწუხარო ამბავი. — დედილო ძლიერ აღრე დგებოდა; მე უცდიდი, როგორც ყოველთვის, მის მოსვლას ჩემ გასაღვიძებლად. როცა დაიგვიანა, გავიქეცი მის ოთახში. დედილოს ჯერ კიდევ ეძინა. დაუწყე ლეიძება, მაგრამ არ იქნა — ვერ გავაღვიძე. გავიქეცი ექიმთან. ექიმი მაშინვე წამომყვა და სთქვა... სთქვა... რომ ძვირფასი დედილო არას დროს აღარ გაიღვიძებო! ის ისე მოკვდა ძილში, რომ ვერ მითხრა: ვკვდებიო. არ გამომთხოვებია და სიკვდილის წინ ჩემთვის არაფერი არ უთქვამს. მე სეღინას მივაშურე; ვიცი — მოვიდოდა. მამა ჟოზეფი ხომ წავიდა. მამა ჟოზეფი დედილოს კეთილი მეგობარი იყო. დედილო ყოველთვის იმას მიმართავდა ხოლმე, როდესაც რამე უბედურება შეემთხვეოდა.

— ჩემო საყვარელო, ჩემო სიცოცხლე, რატომ ჩვენ არ მოგვაშურე? — შეეკითხა უნებლიედ აცრემლებული ქნი ეინსვორტი: — ჩვენ დაგეხმარებოდით.

— დედილო მარტო სეღინას იცნობდა და მეც თქვენზე არ მიფიქრნია. მე პირდაპირ მასთან გავიქეცი და ის და ლილიბელი ვანუწყვეტლივ ჩემთან იყვნენ. გუშინ გავასვენეთ დედილო წმინდა როხას სასაფლაოზე. მას არა-ერთხელ გამოუთქვამს იქ დასაფლავების სურვილი. იქ ისეთი მყუდროებაა. მე ძალიან კარგად ვიცი, რომ დედილოს სამარხი ფული მაგიდის ყუთში ჰქონდა. დედილომ ერთხელ მაჩვენა და მითხრა — ეს ჩემი სამარხი ფულიაო. ჩვენ ორი ეტლი დავიჭირავეთ: ერთში წმ. მარიამის ეკლესიის მღვდელი — მამა მარტინი — იჯდა; მეორეში — მე, დეა, სეღინა და ლილიბელი.

ფერი არ მაკავებს. უმისოდ აქ ცხოვრება არ შემიძლია; სხვა არაფერ მყავს და მამა ეოზეფიც წასულია... წამოვალ თქვენთან და ვიქნები იქ, სანამ ის დაბრუნდება და მეტყვის, როგორ მოვიქცე. სელინამ ყველაფერი დაკეტა. აქ მხოლოდ მაიორი და მგალობელი რჩება. ვფიქრობ, რომ ისინი არ დამივიწყებენ. იმედი მაქვს—ჩემ დაბრუნებამდის აქ იქნებიან. ახლა კი,—საქმიანობის კილოთი განაგრძო მან, თითქოს ყველა კითხვა გადასწყვიტაო,—თუ გვეტყვი—სად მოვათავსოთ, მე და ლილიბელი ცხოველებს გამოუწევებთ. აქ კი,—ტომარაზე მითითებით სთქვა მან,—ჩემი ტანისამოსი და თეთრეულია; ჩემი საუკეთესო ტანისამოსი; მაგრამ ახლა არ ჩავიცვამ. ახლა შავებში ვარ; ქუდზე ეს კრები დეამ გამოიკეთა. მისი დედის სიკვდილის შემდეგ თვითონ ატარებდა. რა კეთილია!

ქ-ნი ეინსვორტი ფილიპეს გადაეხვია და კიდევ ატირდა; მისმა ქმარმა კი პირი შიიბრუნა და უნებლიედ მომდგარი ცრემლები მოიწმინდა.

მხატვარმა არ იცოდა— რა ექნა ბავშვის საყვარელი ცხოველებისათვის. ეს საკმაოდ ძნელი საკითხი იყო, და იმისი ერთბაშად გადაწყვეტა არ შეიძლებოდა. ლილიბელი კალათით ეზოში მცხოვრებ მეწაღესთან გაგზავნა, რომელმაც იკისრა დროებით ცხოველების „ბედნიერი ოჯახისათვის“ ზრუნვა. მამა ეოზეფის „შვილები“ კი შინ დაიტოვეს. ბატონი ეინსვორტი კარგად გრძნობდა, რომ მისი რჩევა იმათი გაცემის შესახებ ფილიპეზე არ იმოქმედებდა. ცხადი იყო— პატარა გალია პაწაწკინა ცხოველებით მოგზაურობაში თან უნდა წაეღოთ.

XV

ძვირფას საფლავთან გამოთხოვება

ბ-ნი და ქ-ნი ეინსვორტები იძულებულნი შეიქმნენ წასვლა ერთი ორი დღით კიდევ გადაედოთ: მოულოდნელად ოჯახის შემატების გამო ცოტა რამ სამზადისი იყო საჭირო. საჭირო იყო ფილიპესათვის ტანისამოსის ყიდვა, რადგანაც ახლანდელი იმისი ტანისამოსი სრულებით არ შეეფერებოდა იმ არისტოკრატიულ სახლს აღირონდევში, სადაც მათ ზაფხული უნდა გაეტარებინათ. საჭირო იყო ლეკვის, კატის კნუტის და წიწილების როგორმე დაბინავება და მრავალი სხვა კითხვაც ახლავდნენ იყო გადასაწყვეტი.

ფილიპე იმათ უყვარდათ და გამოუთქმელად უხაროდათ, რომ იგი სამუდამოდ მათთან დარჩებოდა, მაგრამ როდესაც ბავშვისათვის ზრუნვა სავსებით იმათ დაეკისრათ, პასუხის მგებლობის შეეშინდათ.

— ის საყვარელი ბავშვია, და მე ბედნიერი ვარ, რომ ჩვენთან რჩება, — ამბობდა ქ-ნი ეინსვორტი. — მაგრამ ახლა, როდესაც ის უკვე ჩვენია, რაღაც ეჭვი მებადება...

— მართლა სერიოზული საქმეა სხვისი ბავშვის შვილად აყვანა, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც მისი მშობლების არაფერი იცი, — უპასუხა ფიქრებში გართულმა ბ-ნმა ეინსვორტმა. — რას იტყვის დედა? მე დარწმუნებული ვარ, რომ არ ესიამოვნება. შენ იცი, ლაურა, დედა როგორი ცრუმორწმუნეა?

— მგონია, რომ არ დაგვიშლის, რა კი ჩვენთვის ის ძვირფასია. ჩვენ ცოტა მწუხარება არ გამოგვივლია, და თუ ეს საყვარელი ბავშვი ჩვენი პაწაწას დაკარგვის მწუხარებას შეგვიმსუბუქებს და გვანუგეშებს, დედას კიდევაც უნდა გაუხარდეს. ყოველ შემთხვევაში — რისთვის უნდა დაგვიკითხოთ დედა-შენს, — დასძინა ცოტათი გაბრაზებულმა ქ-ნმა ეინსვორტ-

მა.—ჩვენ თვითონ შეგვიძლია გადავწყვიტოთ, თუ რა გვი-
ჯობს ამ შემთხვევაში.

— რასაკვირველია, ძვირფასო, ეს ჩვენი საკუთარი საქ-
მეა. მგონია, რომ ჩვენთვისა და ბავშვისათვისაც ეს უკეთე-
სია. საბრალო მიტოვებული პაწია არსება... ისე სასიამოვ-
ნოა მისი ნდობა ჩვენდამი, და მასთან იცი, საყვარლო ლა-
ურა: უკეთესია, ნათესავები რომ არა ჰყავს. ჩვენ არ ვიცით—
ვინ იქნებოდნენ ისინი და შეიძლება კიდევაც დაეშალათ ჩვენ-
თვის ბავშვის აყვანა. სელინა, რომელსაც ტუანეტა ენდო-
ბოდა, ირწმუნება, რომ ბავშვი ობოლია და რომ იმის შესა-
ხებ არავის არაფერი საჩივარი არ განუცხადებია. მე დარწმუ-
ნებული ვარ—აქ რაღაც ამოცანაა, მაგრამ ახლა, როდესაც
მისი გამზრდელი მოკვდა, ამ ამოცანის აღსნა შეუძლებელია.
ბავშვი რომ მის სიცოცხლეში აგვეყვანა, ვეცდებოდე ეს საი-
ღუმლო როგორმე გამოემრკვია, თუმც სელინას სიტყვით
ტუანეტა ძლიერ გულ-ჩათხრობილი აღამიანი ყოფილა. ახლა
კი მგონია შეგვიძლია ის ჩვენად ჩავსთვალოთ. მას ამ ქვეყ-
ნად მახლობელი აღარავინ ჰყავს.

— მეც დარწმუნებული ვარ, რომ ის კარგი ოჯახიდანაა;
იმდენი კარგი თვისება აქვს. მეტის-მეტად მართალი, გამბე-
დავი და კეთილშობილია; ისეთი ნაზი და წყნარი ხასიათი
აქვს, რომ შეგვიძლია ჩვენთვის სასურველ გზაზე დავაყენოთ.
დარწმუნებული ვარ, რომ ძლიერ ჩქარა შეითვისებს კარგ
მიხვრა-მოხვრასა და ზნე-ჩვეულებას,—ამბობდა ქ-ნი ეინს-
ვორტი.

— ბავშვი ბუნებით ნიჭიერია,—დასძინა ბ-ნმა ეინსვორ-
ტმა,—მაგრამ არ ვიცი, რა გავლენას იქონიებს იმაზე მხა-
ტვართა წრე და როგორ განვითარდება ის თავისუფალ ცხოვ-
რების გარეშე, უყვავილოდ, უჩიტებოდ, სუფთა ჰაერმოკლე-
ბული და ლაყვარდ ცის უნახავად.

— კარგი მომავლის იმედი ვიქონიოთ, — ქმრის გასამხნე-
 ვებლად დასძინა ქ-ნმა ეინსვორტმა.

ფილიპეს გადასახლების მეორე დღეს დეა დილით ადრე
 მივიდა სახელოსნოში, მაგრამ ფილიპე იქ აღარ დახვდა; ოთახ-
 ში მარტო ქ-ნი ეინსვორტი იყო და ფილიპესათვის მალაზიი-
 დან გამოგზავნილ ტანისამოსს არჩევდა. დეა იქვე გვერდით
 იდგა, დიდი ცნობისმოყვარეობით ათვალევრებდა ერთი-მეო-
 რეზე უმჯობეს საგნებს — ლამაზ კურთუქებს, შარვლებს, პე-
 რანგებს, გრძელ, რბილ წინდებს, ქუდებსა და ფეხსაცმელს.

— ყველა ეს ფილიპესია? — იკითხა დემ სიხარულითა
 და გაკვირვებით აენტო თვალეზი.

— ჰო, ჩემო საყვარელო. შენი აზრით ეს ძალიან ბევ-
 რია? — ღიმილით ჰკითხა ქ-ნმა ეინსვორტმა.

— აქ ყველაფერი ბევრია! მიხარია, რომ ფილიპეს ამდენ-
 ნი ტანისამოსი ექნება. დარწმუნებული ვარ, ჩემ კრეპს ახალ
 ქუდზედაც გაიკეთებს, და როცა შეხედავს, მე გაეახსენდება!
 მე ამ კრეპს დედის სახსოვრად ვატარებდი, და სხვას არა-
 ფრის გულისათვის არ მივსცემდი.

ფილიპე დილით ადრე წავიდა სახლიდან; ქ-ნმა ეინსვორ-
 ტმა უთხრა დეას — ფილიპე თავის ბალიდან ტუანეტას საფ-
 ლავზე რამოდენიმე ყვავილის გადასარგავად წავიდაო.

— აი ეს ძლიერ კარგია! მეც წავალ და უშველი. მე იქ
 ხშირად დავდივარ. დედა-ჩემიც იმავე სასაფლაოზედაა და ტუა-
 ნეტას საფლავი დედისასთან ახლოსაა. იქ ისეთი მყუდროებაა,
 არსიდან არაფერი ხმაურობა არ ისმის. მარტო ფოთლები
 შრიალეებენ და ჩიტები ჭიკჭიკობენ, თითქოს ეშინიათ — მძინა-
 რეს არ გაეღვიძოსო. პირდაპირ იქ გავიქცევი და ყვავილე-
 ბის დარგვაში ვუშველი. ალერსიანი ხმით გამოემშვიდობა
 პატარა ქალი და ისევ ისე წყნარად გამოვიდა ოთახიდან, რო-
 გორც შემოვიდა.

მიღწია თუ არა პატარა, მყუდრო სასაფლაოს, დეა კარებთან შედგა და მწუხარედ დაფიქრებულ ფილიპეს ცქერა დაუწყო. ბავშვი ყვავილებსა ჰრგავდა. აქ ყველა ტუანეტას საყვარელი ყვავილები იყო: ია, გვირილა და ნაზი შროშანა. მიცვალებულის თავით ზეთისხილის ბუჩქი დაერგო, და ფერბთით—იასამანი. „გაზაფხულზე პირველად ესენი აყვავდებიან“, — ფიქრობდა ბავშვი. — როგორ უყვარდა ეს ყვავილები დედილოს!

ტუანეტას საფლავის შორი-ახლოს მეორე საფლავი იყო, რომელსაც მზრუნველის თვალი ემჩნეოდა. საფლავი სუშთლად თეთრი ზამბახით იყო დაბურული და თეთრი სურნელოვანი ვარდებით შემოვლებული. საფლავის შუა ალაგას შუშის ქოლგის ქვეშ მწუხარების ანგელოზის ტურფა ქანდაკება ჩანდა. მშვენიერი თავი დაეხარა და თეთრი ტუჩები თითქოს ლოცვას ამბობდნენ.

დეა ამ ქანდაკებას მიცვალებულთა ყველა ძეგლებზე უკეთეს ძეგლად სთვლიდა. დეას სახე ძლიერ ჰგავდა ანგელოზის სახეს. როცა მის გვერდით იდგა გულ-ხელ-დაკრეფილი თვითონაც მწუხარების ანგელოზსა ჰგავდა.

აილო მიღლა თავი თუ არა, ფილიპემ მოულოდნელად ყვავილებში გაფითრებული, ნაღვლიანი და თვალებ-დაშვებული დეა დაინახა. მხოლოდ ახლა მიხვდა — რა დაჰკარგა მან და კიდევ რა უბედობა მოელოდა. გული მწუხარებით აეცსო; ის ბალახებში დაემხო, ტალახში მოსვრილი ხელები პირზე მიიფარა და მწუხარების მწარე ცრემლები წამოსცივდა.

დეა იმ წამსვე მის გვერდით გაჩნდა და, დაჩოქილი, თანაგრძნობით და სიყვარულით ამშვიდებდა:

— ნუ სტირი, ფილიპე, აგრე ნუ სტირი; შენ დედილოს რომ შეეძლოს შენი ამ მდგომარეობაში ნახვა, ხომ შესწუხდებოდა. შემომხედე: მე ხომ არ ესტირი დედის საფლავზე?

ნუ სტირი ფილიპე!

—ოჰ, დეა, შე ისე შორს მივდივარ; აქ კი არავინ არ რჩება, რომ დედილოს საფლავს მიხედოს.

—ნუ სწუხხარ, ფილიპე: მე ვიზრუნებ მისთვის, მევე მოვრწყავ ყვავილებს და გავკრეკ ბალახს; სელინაც მიშველის. ჩვენ ერთად ვიმუშავებთ და ყველაფერი კარგად დაგხედება.

—არ მინდა, დეა, არ შემიძლია წასვლა!—სასოწარკვეთილებით წამოიძახა ფილიპემ.

—უნდა წახვიდე, ფილიპე. ასე სჯობია. სელინაცა და მხატვარიც ამაში დარწმუნებული არიან. მაგრამ ისევ უნდა მოხვიდე, როდესაც მამა ჟოზეფი დაბრუნდება.

XVI

გამგზავრება

როგორც იყო წასახვლელად მოემზადნენ. ყველა დაბრკოლება ძღვეული და ყველაფერი ჩაღაგებული იყო. ბ-ნმა ეინსვორტმა ფილიპე ადვილად დაიყოლია „ბედნიერი ოჯახი“ დეასთან დაეტოვებინა და ლილიბელი მათ ახალ ბინაზე წაეყვანა, სადაც დეა სიხარულით შეხვდა და ისინი თავის სახლში მოათავსა. ამგვარად ეს საკითხი ყველასთვის სასიამოვნოდ გადასწყდა. ფილიპე სიამოვნებით სტოვებდა დეასთან თავის საყვარელ ცხოველებს და დეა მოხარული იყო, რომ ფილიპეს საკუთრებისათვის უნდა ეზრუნა.

— დარწმუნებული ვარ—ჰომოც მოეფერება იმათ,—ამ-
 შვილებდა დეა ფილიპეს.

რაც შეეხება ტანისამოსებს, ქ-ნმა ეინსვორტმა ფილიპე დაარწმუნა, რომ ის მოკლე ტანისამოსები, რომელსაც ის მუდამ ატარებდა, ცივ ჰაერში ძრ გამოდგება, მათ დაბრუნებამდის კი ფილიპე გაიზრდება, ამიტომ სჯობია ლილიბელს აჩუქოს, რომლის სარგაც არის. ფილიპე ამახვდაც სიხარულით დასთანხმდა; სელინას უთვალავი პატივისცემის გამო ფილიპე მის წინაშე თავს ვალდებულად სთვლიდა, და მიუხედავად ლილიბელის უხეირო ხასიათისა, გულში მაინც უყვარდა ბავშვი. ამგვარად ტომარა ფილიპეს ნივთებით სასაცილო ზანგის საკუთრებად გადაიქცა. იმან თავზე დაიდო და თავმომწონედ წაიღო, თითქოს მტრისაგან წართმეული ნადავლიაო.

ეტლების მოლოდინში დილით ყველანი დაცარიელებულ ოთახში ისხდნენ. ბ-ნი ეინსვორტი, სამგზავრო ტანისამოსში გამოწყობილი, ადევლებული დასეირნობდა; ქ-ნი ეინსვორტი დაღლილი და მოწყენილი იჯდა; ფილიპე კი ეტყობოდა

თავის ახალ მშვენიერ ტანისამოსში თავს უხერხულად გრძობდა და ისე მკვირცხლად და თავისუფლად აღარ გამოიყურებოდა, როგორც თავის უბრალო ძველ მორთულობაში იყო. დეა აქვე იყო. მან უკანასკნელი დღე ბავშვთან გაატარა, და ისიც სადგურზე მიიპატიჟეს. გაფითრებული მაგრამ დამშვიდებული ის ფილიპეს გვერდით იჯდა და დრო-გამოშვებით სიყვარულითა და მწუხარებით სავსე თვალით შეჰყურებდა. უჩვეულო ახალ ტანისამოსში ფილიპე მას სულ სხვა ვინმედ ეჩვენებოდა, ისე მახლობლად აღარ სთვლიდა, როგორც წინად მიიჩნდა, და ბავშვს უფრო თავაზიანად ექცეოდა. ფილიპეს სურდა რაც შეიძლება ჩქარა გასცლოდა აქაურობას, რომ უკანასკნელი გამოთხოვების მიძიმე წუთი მალე გასულიყო. მას სახე გაჰფითრებოდა და მღელვარება ეტყობოდა.

გაპოჩნდა ეტლები. ყველამ თავისუფლად ამოისუნთქა და სადგურზე წავიდნენ. იქ მოუთმენლად მათი მომლოდინე მსხვილი სელინა და ლილიბელი დაუხვდათ.

სელინას შავ კეთილ სახეს მღელვარება ემჩნეოდა და თვალები ასწითლებოდა. ფილიპეს საუკეთესო ტანისამოსში გამოწყობილ ლილიბელს თავზე სქელი ქალაღდის დიდი კოლოფი მოჰქონდა, ილიმებოდა და თვალებს აქეთ-იქით ატრიალებდა. დანახვისათნავე სელინამ ფილიპეს მიაშურა და ფართე გულში მაგრად ჩაიკრა იგი მისი გალიით და მამა ყოზეფის „შვილებით“.

— ოჰ, ოჰ, მართლა მიღიხარ!—ტირილით ამბობდა სელინა.—ოჰ, ოჰ, ჩემო ბიჭიკო! იმედი მაქვს მე და დეა კიდევ ველირსებით შენს ნახვას!

— მე ჩქარა დავბრუნდები, სელინა!—მხნედ უპასუხა ფილიპემ:—ხომ ჩქარა დავბრუნდები?—მან ეინსვორტებს შემკითხავი თვალით შეხვდა; იმათ კი თანხმობის ნიშნად თავი დაუქნიეს.

— თუ მშვიდობა იქნა, ზამთრისათვის დავბრუნდებით.

— აჰა, ჩემო ბავშვო, — ამბობდა დაპირებით დაშვილებული სელინა, — საგზაო ნამცხვარი გამოგიცხვე; დიდხანს არ წახდება. ვინ იცის — გეჭენება თუ არა ახალ აღაგას ნამცხვარი. ამ ტომარაში კი დაშაქრული ხილია.

— გმადლობ, ჩემო სელინა! — ამბობდა სელინას კეთილი გულით და მზრუნველობით გამხნეებული ფილიპე.

— ყველა ეს მებარგეს გადაეცი, ფილიპეს ბარგთან დასდოს, — უბრძანა სელინამ ლილიბელს. — თქვენც, ბატონო, თქვენის მეუღლით უარს ნუ შეტყვიით: — მიირთვით ხაჭაპური.

ბ-ნმა და კ-ნმა ეინსვორტებმა სელინას მადლობა გადაუხადეს და ყოველივე კარგი უსურვეს; შემდეგ აღერსით გადაეხვივნენ დეას, გადაჰკოცნეს და უთხრეს:

— ნუ დაგვივიწყებ, საყვარელო; ფილიპე და ჩვენ ჩქარა დავბრუნდებით.

დადგა უკანასკნელი წამი. მატარებელი მზად იყო წასასვლელად. საჭირო იყო უკანასკნელი გამომშვიდობება. ფილიპემ ხელში დეას ხელი დაიჭირა და ყელში მომდგარ ცრემლებით, აკანკალებული ტუჩებით გაუღიმა. იმას ახლა ტირილი არ შეეძლო. ცრემლები შემდეგ მოუვიდა.

— მატარებელში შესვლის დროა. შენ, დეა, აქ გაჩერდი. აქედან უფრო კარგად შემეძლება შენი დანახვა და ჩემი წასვლის დროს ნუ იტირებ. მე ჩქარა დავბრუნდები, — ჩქარა და დაბეჯითებით ამბობდა ის. — მე უნდა დავბრუნდე და მამა ეოზეფის შვილები მოვიყვანო. ნახვამდის, დეა! — მან გოგონას აკოცა — ნახვამდის სელინა; ნახვამდის ლილიბელ.

ამ სიტყვების შემდეგ ის აღარ მობრუნებულა; გაფითრებული და აღელვებული მატარებელში შეხტა.

სელინამ თვალებზე ხელსახოცი მიიფარა და ქვითინი დაიწყო. დეამ სახეზე ხელები მიიფარა და ისე იდგა. ლილიბელი ქშინავდა და თვალებს სელინას წინსაფარის კუთხით

იწმენდდა. ფილიპეს ეს სურათი აღებეჭდა გულში მატარებლის წასვლისას.

ის იყო მატარებელი თითქმის თვალს უნდა მიჰფარებოდა, რომ დეამ თავი მალლა ასწია და ფილიპეს უკანასკნელ შემოხედვას მოჰკრა თვალი; ის მატარებლის ფანჯარაში გადმოხრილიყო და ქარისაგან თმა-აწეწილი ილიმებოდა და თავს უკრავდა. ერთი წუთიც და ბავშვის სახემ გამოურკვეველი შესახედლობა მიიღო.

ამგვარად ტუანეტას ფილიპე გაჰკრა დეას თვალთაგან და ახალ, უცნობ გზას დაადგა.

XV

პატარა მემკვიდრე

ნიუ-იორკის ერთ-ერთ ქუჩაზე მშვენიერი სახლის ტურფა სასტუმრო ოთახში ორი ხანში შესული ქალი იჯდა. თვითეული იქნებოდა არა ნაკლებ სამოცდა ათის წლისა, მაგრამ მდიდრული მორთულობის წყალობით ბევრად უფრო ახალგაზდა სჩანდნენ. ერთი მათგანი იყო მხატვრის დედა—ქანი ეინსვორტი, მეორე—იშისი მეგობარი, დიდხანს საზღვარგარედ ყოფნის შემდეგ ახლახან დაბრუნებული.

ქანი ეინსვორტი, ანუ როგორც ეძახდნენ Madame ეინსვორტი დიდხანს საფრანგეთში ცხოვრობდა, ლამაზი მოხუცებული ქალი იყო: მალალი, მოხდენილი, ცოტა სასტიკი, მიუდგომელის სახის გამომეტყველებით. ცისფერის ფოლადისებური თვალებით, რომლებიც თითქოს გულის სიღრმემდის ჰგმირავდნენ ყველას ვისაც მოწყალებით არ უტკებროდნენ. კმრის სიკვდილის შემდეგ ის დარჩა ახალგაზდა ქვრივად, დიდი ქონებითა და სამი ბავშვით. მისი საყვარელი უფროსი შვილი ფილიპე სამოქალაქო ომში ერთი პირველ მოხალისეთაგანი იყო. ოცდახუთის წლის კაპიტანი თავისი რაზმით წავიდა, მაგრამ

ბრძოლის ველიდან აღარ დაბრუნებულა. მეორე შვილი ელდარდი—შბატვარი და მარიამ ქ-ნი ვან-ნორკოში, როგორც დედა, მდიდარი ქვრივი იყო და ერთად ერთი ბავშვი ქალი ჰყვანდა დიდი ქონების მემკვიდრე.

მოხუცი ქალები აქარებულ ლაპარაკში იყვნენ გართულნი. ისინი სკოლის ამხანაგები იყვნენ, დიდი ხანია ერთმანეთი არ ენახათ და მათი ლაპარაკი ერთი საგნიდან მეორეზე ჩქარ-ჩქარა გადადიოდა: ძველი მოგონება, ოჯახის ამბები და საყოველღეო საქმეები ერთმანეთში ირეოდა.

— მაშ მერი ნიკაში წავიდა და პატარა მემკვიდრე თქვენთან დასტოვა?—იკითხა სტუმარმა.

— დიახ, ამოოხვრით უბასუხა Madame ვინსვორტმა.—საწყალი მერი სულ დასნეულდა. ექიმმა მოითხოვა—აუცილებლად უნდა წავიდესო, მაგრამ ლიუსილის გზაში მოგზაურობა და ჰაერის გამოცვლა ვერ გაეხდებოდა. წარმოიდგინე—რა პასუხსაგები საქმეა. ასეთი სუსტი ბავშვის აგრე შორს გაშვება! ვის რას ეტყვი, რომ გზაში რამე შეემთხვას?!

— თუ ოცდაერთ წლამდის ვერ იცოცხლა, ხომ ყველაფერი რომელიმე სანქველმოქმედო დაწესებულების საკუთრებად უნდა გადავიდეს?—იკითხა სტუმარმა.

— დიახ, ასეთია ვან-ნორკომის უცნაური ანდერძი. რასაკვირველია—მერისაც საქმარ ქონება დაუტოვა, მაგრამ ჩვენ მაინც არ გვინდა თანხა ვინმე სხვას ერგოს, მით უმეტეს, რომ ნაწილი ჩვენც გვერგება. თქვენ უკვე იცით, რომ ფილიპეს სიკვდილის,—შემდეგ ამსიტყვებით Madame ვინსვორტმა ამოიოხრა და კედელზე აფიკრის ტანისამოსში გამოწყობილ ახალგაზრდა კაცის მშვენიერ სურათს შეხედა,—მისი წილი ედუარდს და მერის გაუყავი. ჯონ ვან-ნორკომს და ფილიპეს ძმებსავეთ უყვარდათ ერთმანეთი და მე დარწმუნებული ვარ ფილიპე თავის ფულებს ჯონს სიამოვნებით მისცემდა. ჯონმაც ფულების სხვა-და-სხვა სასარგებლო საქმეში მოთავსებით დიდი ქონება შეიძინა და ამ რკინის გზამ ხომ ორჯერ მეტად გაადიდა ეს ქონება.

— მე მითხრეს—ედუარდი ნამდვილ მხატვარეობით ცხოვრობსო,—ამბობდა სტუმარი.

— დიახ, საწყალი ედუარდი!—დედის ხმაში მწუხარების კილო გაისმა,—მას ფულის შოვნა არას დროს არ შეეძლო, მაგრამ ხარჯვა კი მშვენიერად იცის. ლაურა ხომ ცოტა... როგორ ვსთქვა... ის შეჩერდა, თითქოს საჭირო სიტყვებს ეძებსო,—ძლიერ უყვარს ეს მაწანწალა ცხოვრება. იმისაგან არ მიკვირს, მაგრამ ედუარდს საიდან დაჰყვა ეს ციგნის ხასიათი?

— სრულგებობით არ არის საჭირო რომ კაცი ამ თვისებით დაიბადოს,—შენი შნა მეგობარმა;—მისი შეთვისება ადვილია. აღბად შვილის დაკარგვამ იმათზე დიდი გავლენა იქონია.

— შვილის დაკარგვამ იმათ გონებაზედაც იმოქმედა. აბა თუ მიხვდეთ—რა ჩაიდინეს, და ისიც ჩემ დაუკითხავად?

— ვერ წარმომიდგენია, რა ქნეს?—მოუთმენლად წინ წამოიწია და იკითხა სტუმარმა.

— იმათ, ჩემო ძვირფასო, ბავშვი იშვილეს, ისიც უგვარო, ობოლი ბავშვი, რომლის დედ-მამის ამბავი არაფერი არ იციან. როგორც მე გავიგე, უბრალო ქუჩის ბიჭია: ედუარდმა თავის დახატული ბავშვის სურათი გამომიგზავნა, ფეხშიშველად ყვავილებს ჰყიდის.

— სად უპოვიათ?

— სადღაც იქ სამხრეთში, —ამოოხვრით სთქვა მან.— ამან ჩემი ძველი კრილობები განმიახლა. წარმოიდგინეთ— ბავშვს თურმე ფილიპე ჰქვია! პირველად მეგონა, რომ ისინი სახელმა ვაიტაცა—ახლა კი ლაურა სულ მთლად შეშლილა იმ ბავშვზე: ირწმუნება, რომ ის ჩემს შვილის შვილს ჰგავს, რომელიც ძალიან ჰგავდა ჩემ საბრალო ფილიპეს; რომ ის, საყვარელი, ლამაზი და ტურფაა, ერთის სიტყვით—უნაკლულოა. უეჭველად აზვიადებს; შეუძლებელია ვიღაც უგვარო ბავშვი ფილიპეს ჰგავდეს!

— როგორ შეიძლება!—რწმენით დაადასტურა სტუმარმა.

— ყველაზედ უარესი ის არის, რომ ზამთრის ვატარებას ჩემთან აპირებენ. ერთხელ ჩემი აქ არ ყოფნის დროს იღვანენ აქ ისინი და ახლაც უარი ვერ უთხარი, მით უშეტეს, რომ აქ მართლაც ოთახები ყველასათვის საკმაოა. მაშინ დიდ ხანს იღვანენ აქ ასე, რომ ალბად ახლა ეს სახლი თავისი ჰგონიათ. შემოდგომა მთებში გაუტარებიათ და იწერებიათ, — თქვენი მოსვლის წინ ვკითხულობდი იმათ წერილს, — დღესვე საღამოს ბავშვით თქვენთან ვიქნებითო. ლიუსილიც მთელი ზამთარი აქ რჩება. რა უნდა ვქნა? სრულებითაც არ მსურს, რომ მის ამხანაგად ვილაც უზღველი ბავშვი იყოს. მერისაც არ ესიაზოვნება. როგორც შესაძლო იქნება — ისე უნდა მოვიქცე. ლუსილს არ მივაკარებ. მგონია ეს მოვახერხებო. ლუსილი სულითა და გულით დიდი კაცია და თავის წლოვანებასთან შედარებით საკმაოდ წუნიაა. მერიმ მშვენივრად აღზარდა; მისი გამდელი M-lle ალბი გრაფის შვილის შვილია და ფაქიზი არსებაა. ის კი არა მოახლევ — ლარიბი მღვდლის ოზოლი — ნამდვილი დარბაისელი ქალია. პატარა შემკვიდრეს გარეშემო რჩეული საზოგადოება ახვევია. ჩვენ არ გვინდა რომ მის ახლოს უბრალო, გაუთლელი ხალხი იყოს. ის ისეთი ნაზი და მგრძნობიარეა, რომ მის მიმართ განსაკუთრებული ყურადღებაა საკირო.

— ნეტა ერთი შემახედვინა, — სთქვა მოკრძალებით სტუმარი, — ალბად მთავრის პატარა ქალსა ჰგავს...

— ახლა სეირნობს. დაუცადეთ დაბრუნებამდის. ღირს მისი ნახვა.

ამ დროს ბეკურიალა ტანისამოსში გამოწყობილმა ზორბა ლაქიამ კარები გააღო და საუცხოო ჯგუფი გამოჩნდა. წინ მდიდრულ რუხი ხავერდის პალტოში, დიდრონი ფრთებით მორთული ქუდით და პრიალა ფეხსაცმელში გამოწყობილი რვა წლის გოგონა მოდიოდა. ტყავის ხელთათმანიან ხელში პატარა ხელის სათბუნებელი ეჭირა, რომელზედაც ფართე ცისფერი ლენტით მინდვრის ზამბახის კონა იყო მი-

კრული. გოგონა გამზდარი, ტანადი და ცოტა ქორფლიანი იყო; დიდი პირი ჰქონდა და ზევით აწეული ცხვირი, რომლის ზემოდან პატარ-პატარა ნათელი თვალები ბრწყინავდნენ. მხოლოდ თმა ჰქონდა მშვენიერი: მწიფე წაბლის ფერი, წითელ სპილენძის ფერ ტალღებსავით კულულებად ეფინებოდა ხავერდის პალტოზე. უკან შავი მძივით მორთულ შავს ძვირფას კაბაში გამოწყობილი ახოვანი ქალი მოჰყვებოდა. შემდეგ ლამაზი მოსამსახურე ქალი გამოჩნდა თეთრი წინსაფარით და მოაბლის თავსახურით. ხელში ტყავების და შალეების მთელი გროვა ეჭირა და ცის ფერი ლენტით ახალმოსულ თოვლივით

Madam ეინსვორტი მიჰყვება ქალს.

თეთრი ფუნთუშა ფინია მოჰყავდა. ძალღს ზურგზე მდიდრულად ნაკერი გადასაფარებელი ეფარა და აბრეშუმის ბეწვიან

კისერზე ბრილიანტებით შემკული ოქროს საყელო უბრუნებდა; ძალსაც ყბის ქვეშ ლენტით შეკრული მინდვრის ზამბახის კონა ეკიდა. საბრალო ცხოველი იძულებული იყო თავი მალლა სკეროდა, რაიცა სასაცილო სერიოზულ შესახედობას აძლევდა.

დინახა პატარა ქალი თუ არა Madame ეინსვორტი, ადგა და დარბაისლური მიხვრა-მოხვრით მისკენ გაეშურა. გეგონებოდათ—მართლაც პატარა მთავრინის გამოდის სასეირნოდაო, ისე დიდკაცურად იყო მოწყობილი ეს შეხვედრა..

— ეგრე ჩქარა რისთვის დაბრუნდი, ჩემო ძვირფასო?— ჰკითხა მოხუცმა ქალმა და ბავშვს ხელი მოჰკიდა.—სეირნობა არ მოგეწონა? ან შეიძლება ფინია ცუდად იქცეოდა? იმედი მაქვს Mademoiselle-მა და ელენემ თბილად გამოგაწყვეს?

ამ კითხვებით ისინი ოთახში შევიდნენ:—ეს ჩემი ძველი მეგობარია,—შენს ოთახში წასვლამდის ხომ არ ისურვებ იმათთან იბაასო?

პატარა ქალმა ცივად გაიღიმა და სტუმარს ხელი გაუწოდა.

— ძლიერ სასიამოვნოა თქვენი ნახვა,—სთქვა მან სუფთა, წკრილა ხმით:—ბებიას არა ერთხელ ულაპარაკნია ჩემთან თქვენს შესახებ. ხომ დიდი ხანი არ არის, რაც საზღვარ გარეთიდან დაბრუნდით?

— სანამ Mademoiselle ინებებს თავის ოთახში წასვლას აქ დავჩქე?— იკითხა აღმზრდელმა.

— პატარა ქალბატონს ნებავეს ბეწვია აქ დავტოვო?—იკითხა მოახლემ.

— ყველას შეგიძლიათ წახვიდეთ. მე ახლავე მოვალ,— ამაყური თავის მიბრუნებით ბრძანა პატარა მეშვეილდრემ.—შენ, ელენე, ბეწვიას საბანი მოხსენი და პატარა, ძლიერ პატარა ბისკვიტი და ერთი კამფეტი მიეცი.

შემდეგ ისევ დიდი ქალივით ჭკვიანი და ამაყი სახით საამდღეო ახალ-ახალ ამბებზე დაუწყო სტუმარს ლაპარაკი.

როდესაც ბავშვმა გადასწყვიტა, რომ საკმაოდ შეასრულა ბებიის მეგობრის წინაშე თავისი მოვალეობა, ადგა, თავაზიანად გამოეთხოვა და თავმოწონედ გავიდა ოთახიდან.

ორივე ქალი აღტაცებით თვალს ადევნებდა, და როდესაც ბავშვი ოთახიდან გავიდა, Madame ეინსვორტმა სთქვა:

— ხომ მართალი ვითხარით?

— საუცხოოა, განსაცვიფრებელია! — გრძობით წარმოსთქვა მეგობარმა. — რა ჭკვიანი, ნარნარი და საყვარელია! როგორ გაიტაცებს ყველას, როცა გაიზრდება!

დათვით ახლამე

(შემდეგი იქნება)

ძველი მთავრობა და

რევოლუციკია

(დასასრული *)

ინა წეროდებში მოკლედ აღვნიშნე ის პირობე-
ბი, რომლებიც ჰქმნიდნენ ძველი მთავრობის სიძ-
ლიერეს, და იმავე დროს ძირს უთხრიდნენ მათ
ბატონობას. და აკი დაამსხვრია კიდევ აჯანყე-
ბულმა ხალხმა თვითმპყრობელობის ციხე-სახელ-
მწიფო. ახლა ჩვენ ამ ნანგრევებზე ვდგევართ და
ვემზადებით ახალი ცხოვრების შესაქმნელად, ახალი სახელმწი-
ფოს ასაშენებლად. რადგორი უნდა იყვეს ეს ახალი სახელ-
მწიფო? ამ კითხვის გარკვევაზე შევიწერდები. რევოლუციკის
პირველ დღიდანვე შეიქნა ეგრედ წოდებული დროებითი მთავ-
რობა, რომლის მოვალეობასაც შეადგენდა ცხოვრების ხელ-
მძღვანელობა, ვიდრე შეიქმნებოდა მთავრობა მუდმივი, ვი-
დრე შემუშავდებოდა და დამტკიცდებოდა ახალი წესი სა-
ხელმწიფოებრივი ცხოვრებისა.

ყოველ სიტყვას, ყოველ საქმეს, რომელსაც ეს დროე-
ბითი მთავრობა მოიქმედებს, აქვს დროებითი მნიშვნელობა;
გადამწყვეტი სიტყვა კი დამფუძნებელ კრებას ეკუთვნის. რა

*) იხილეთ „ნაკადული“-ს მე-5 №.

არის ეს დამფუძნებელი კრება? იგი არის ისეთი რამ ყრილობა, სადაც მთელი რუსეთის ხალხის წარმომადგენლები შეიმუშავებენ ახალ კანონებს. ყოველი წარმომადგენლის არჩევანში ყველა სრულ-წლოვანი მოქალაქე უნდა იღებდეს მონაწილეობას, რომ წარმომადგენელს უფლება ჰქონდეს ხალხის მაგიერ ილაპარაკოს. ამას დემოკრატიული არჩევნები ეწოდება, რადგან იგი საყოველთაოა. ეს დემოკრატიული არჩევნები ახალი რამ არის. ძველმა მთავრობამ იგი არ იცოდა. რასაც ბრძანებდნენ სასახლეში, ის უნდა ასრულებულიყო. ახლა კი ის ასრულდება, რასაც თვით ხალხი სცნობს საკიროდ და სასარგებლოდ.

კითხვაზე, თუ როგორ უნდა მოეწყოს მომავალი ცხოვრებაო, ყველა თითქმის ერთ პასუხს იძლევა: უნდა იყოს დემოკრატიული რესპუბლიკაო. სიტყვა რეს—ნიშნავს საგანს, საქმეს; პუბლიკა—ხალხს. რესპუბლიკა—ესე იგი ხალხის, საგანი, ხალხის საქმე, როდესაც თვით ხალხი განაგებს თავის საქმეებს, რასაკვირველია, თავისი ამორჩეული წარმომადგენლების საშუალებით.

არის მეორე მხარეც, რომლის გარშემო ატეხილია დიდი დავა, და რომლის ასე თუ ისე გადაწყვეტაზე დამოკიდებულია „დიდი რუსეთის“ ყოფნის და არ ყოფნის საკითხი. უნდა იყოს ახალი სახელმწიფო—ცენტრალისტური, ანუ ერთი გამგეობის მორჩილი, თუ დეცენტრალისტური, ანუ შემადგენელ ნაწილთა თავისუფლების აღმსარებელი? და მით უმეტეს, ამ კითხვას რუსეთში აქვს ფრიალ დიდი მნიშვნელობა. რატომ? იმიტომ რომ რუსეთი წარმოადგენს სხვა-და-სხვა ერთა კრებულს. მხოლოდ რუსებისაგან რომ შესდგებოდეს რუსეთის სახელმწიფო, მაშინ, რასაკვირველია, ამდენი დავა აღარ იქნებოდა; მაგრამ რადგან რუსეთში ბევრი ერი სცხოვრობს და ყველას უნდა თავისუფალი არსებობა, ამიტომაც არის, რომ ამ საკითხს ასე ფიცხად ეკიდებიან. ჩვენ ვიცით, თუ როგორ ეკიდებოდა ძველი მთავრობა არა-რუსებს. ვიცით, რომ არა-რუსები იღვე-

ნებოდნენ ყველგან; მათი ენა ყველგან დაგმობილი იყო; სასწავლებლებში, დაწესებულებებში, ეკლესიებში, და სადაც კი შესაძლო იყო, ყველგან გააბატონეს რუსული ენა, და ასე სცდილობდნენ ყველა სხვა ერის გათქვეფას, ანუ გარუსებას. ძველი მთავრობა არა-რუსთა შორის ასახლებდა რუსებს, რომ ასე ნელ-ნელა დაერღვია ამა თუ იმ ერის მთლიანობა. ასე იყო შვეიცარიული ფინლანდია, პოლონეთი, უკრაინა, საქართველო, ესტლიანდია, ლიტვა, ებრაელობა, სომხობა და სხვ. მაგრამ ძველი მთავრობა ვერ აღწევდა საწადელს. ყველა დაჩაგრული ერი აწარმოებდა ჩუმ მუშაობას, ყველა ფარულად ემზადებოდა, რომ როდისმე დაემტვრია მონობის ბორკილები და განთავისუფლებულიყო ბატონებისაგან. და გაისმა თუ არა პირველი ხმა თავისუფლებისა, ყველას აღტაცება დაეტყო, ყველამ თავისუფლად და სიამით ამოისუნთქა, თავისუფალ ცხოვრების მოლოდინში; და, რასაკვირველია, ყველაზე მეტად არა-რუსები გაიხიარებდნენ, რადგან რუსებზე მეტად ისინი იყვნენ დაჩაგრულნი.

როცა აღიძრა საკითხი თავისუფლების განმტკიცების შესახებ, ყველა ამ ერმა აღიმაღლა ხმა და მოითხოვა ისეთი წყობილების დამყარება, რომელიც მათ თავისუფალ ცხოვრებას რაც შეიძლება უზრუნველ ჰყოფდა, მოითხოვა სწორუფლებიანობის განხორციელება, რისთვისაც იბრძოდნენ ყველანი.

ეს ესეც უნდა მოხდეს, თუ ძველს ახალს უპირისპირებ. უნდა მოისპოს ის უფლებბრივი სხვა-და-სხვაობა, რომელიც აქამდე არსებობდა, და რომელიც ზოგს სდევნიდა და ზოგს კი ყოველ-მხრივ ხელს უწყობდა. შეეხება ეს პიროვნებას თუ ერს, სულ ერთია. დღეს ყველას თანასწორობაა გამოცხადებული, და მაშამადამე იგი ერებსაც შეეხება.

ძველი მართველობა და სახელმწიფოებრივი ნაშენობა იყო მგრედ წოდებულ ცენტრალისტური. ესე იგი—სახელმწიფო საქმეებს განაგებდნენ ერთ ადგილიდან. ეს აუცილებ-

ბელი იყო ძველი მთავრობისთვის, რომელიც სულ იმის ცდაში იყო, თუ როგორ გაედიდებინა სამეფოს საზღვრები, როგორ განემტკიცებინა რუსული სული, რომ საფრთხე რამ არ დამართოდა და სხვ. ამას კი საუკეთესოდ ცენტრალისტურად მოწყობილ სახელმწიფოში ჩაიდენდა, სადაც რკინის სალტებით იქნებოდა შემოკერილი არა-სანდო ხალხთა ცხოვრება, და ძველთა აზრით, ამ პირობებში შიშიც ნაკლები იქნებოდა. ჩვენი აზრით კი, არ შეიძლება შიშით დამორჩილება. მხოლოდ თავისუფალი და შეგნებული მოკმედება, აი რისკენ მივისწრაფვით. გონიერებაცა და სამართლიანობაც ამას მოითხოვს. და თუ ეროვნულ საკითხსაც ამ თვალთ შევხედავთ, მაშინ ძველი მთავრობის გზა სასტიკად უნდა დავგმოთ. თუ იგი სდევნიდა ერებს, ჩვენ უნდა ყველას გზა გაუუხსნათ საარსებოდ. თუ ძველად ერებს არ შეეძლოთ სურვილისამებრ თავიანთი ცხოვრების მოწესრიგება, ჩვენ ყველას ეს უფლება უნდა მივანიჭოთ და ძველი მთავრობის მიერ ძალით და შიშით შეკავშირებას — ნება-ყოფლობითი და გონიერი კავშირი უნდა დაუპირისპიროთ, კავშირი თავისუფალ და სწორ-უფლებიან ერებისა. მაგრამ ვიდრე ეს კავშირი შეიქნებოდეს, ჯერ ერები უნდა გამოცხადდნენ თავისუფლად და სწორ-უფლებიანებად. რა არის ამისთვის საჭირო? საჭიროა, რომ ყველა ერს მიენიჭოს რუსეთში ის უფლებები, რა უფლებებითაც არის აღჭურვილი თვით რუსის ერი. ესე იგი საჭიროა შეზღუდვა იმ უფლებების, რა უფლებებიც ხელთ უპყრია რუსის ერს. დღესაც ამა თუ იმ ერის საკითხი სწყდება რუსეთში, რუსების მიერ. ეს არ არის წესიერი მოვლენა. წესიერი მოვლენა მხოლოდ მაშინ იქნება, როცა ამა თუ იმ საკითხს გადასწყვეტს თვით ის ერი, რომელსაც შეეხება იგი. მაგალითად სწავლა, სასაშართლო, გზები, მართველობა და სხვ. ყველა ეს, რაც მხოლოდ ამა თუ იმ ერს შეეხება, არ უნდა წყდებოდეს რუსეთში. ყველა ამ საქმის წარმოების უფლება უნდა თვით ერებს მიეცეთ. ხოლო რაც შეეხება ყველა ერის სა-

ერთო საქმეს, ეს გადაწყდება ყველა ერის კავშირის მიერ, მხოლოდ ისე, რომ ყოველი ერი, დიდი იქნება იგი თუ მცირე, თანასწორად მიიღებს მონაწილეობას საკითხის გადაჭრაში. ეს იქნება ნამდვილი სამართლიანობა. სახელმწიფოს, ქვეყნის სიდიდე როდია დიდად საგულისხმო. ყველა ამას თვისება სჯობია, და ვინ იტყვის, რომ ერის თვისება მისი სიდიდით და რაოდენობით განისაზღვრება? არაფერია. და პატარა ერი რომ უკან ჩამოვაცუნოთ იმ მოსაზრებით, რომ ის პატარაა, ეს არ იქნება სამართლიანი, რადგან შესაძლოა, რომ პატარა სჯობდეს დიდს. და რომ ეს გაუგებრობა არ მოხდეს, და თანაც რომ არ შეილაზოს თანასწორობა, ყველა ერი თანაბარ წარმომადგენლების სახით უნდა იღებდეს მონაწილეობას საერთო საქმეების მოწესრიგებაში. ეს საერთო საქმეებია—ომი, ზავი, ფული, წონა და სხვ...

ნალაპარაკებიდან გამოიკვეთა შემდეგი: ყველა ერი უნდა იყოს თავისუფალი თავის შინაურ ცხოვრებაში, რომ ის საქმეები, რომელიც მხოლოდ მას შეეხება, მის მიერვე სწყდებოდეს, სხვისგან დამოუკიდებლად. ამას ჰქვია **თვითმართველობა**, ანუ ბერძნული თქმით—**ავტონომია**. ამასთანავე ყველა ერი უნდა იყოს შეკავშირებული, რადგან ერებისაგან განცალკევებით არსებობა ძნელიც არის და არც თუ სასურველია. კავშირი უნდა იყოს თავისუფალი და თანასწორი. ამ კავშირს ეწოდება **ფედერაცია**. და იმ სახელმწიფოს კი, სადაც ასე მოწესრიგდება ერთა ცხოვრება, ჰქვია **ფედერატიული-დემოკრატიული რესპუბლიკა**. ამის წინააღმდეგი მოეღენა არის **ცენტრალისტურ-დემოკრატიული რესპუბლიკა**, სადაც ეროვნული საკითხი გაუთვალისწინებელი რჩება.

არც ერთი გონიერი და თავმოყვარე ერი არ დასთანხმდება, რომ მის საქმეებში სხვა აფათურებდეს ხელს. აკი თვით რუსეთის მთავრობა მოუწოდებს ხალხს შეიარაღებისაკენ, რომ გერმანელების ხელი აიკლდინონ. და თუ გერმანიის ხელია ცუდია, არც სხვის ხელის ფათურია მოსაწონი. და თუ რუსე-

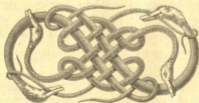

თი შეეცდება დაიცვას თავისუფლება, რატომ ეს თავისუფლება უნდა აეკრძალოთ რუსეთში მოსახლე ერებს? თანაც ეს ერები მოწყალეობას კი არ თხოულობენ, ისინი თავიანთ სამართლიან უფლებათა ცნობას და განხორციელებას ავალებენ იმ ერს, რომელსაც ნებით თუ ძალით ხელში ეპყრა სხვათა ცხოვრების საღაფეები.

რაც შეეხება კერძოდ საქართველოს, იგიც იმედიანად შესცქერის მომავალს და სჯერა, რომ დამფუძნებელი კრება აუსრულებს დიდი ხნის საწადელს და გაანთავისუფლებს ახალ ცხოვრების შესაქმნელად. არა-და—კვლავ იცოცხლებს თქმულება ამირანის შესახებ, რომელიც კავკასიონზე მიეჯაქვათ, ყვავ-ყორანთა დასაფლეთად. ამ თქმულებას კვლავ გარს შემოევლება ქართველი ერის იმედიც, რომელიც დიდი ხანია კვნესით ლილინებს:

მოგა დრო და თავს აიშვეს,
იმ ჯაჭვს დასწევს გმირთა გმირა,
სიხარულად შეგვეღება
ამდენი ხნის გასაჭირი-თ.

3. კობეტიშვილი.

რთავს ვაჟსაძლთ

ვეებერთელა გავრა*)

მეოსტნისა და მებალისათვის ყველაზე უფრო სასიამოვნო მისი შრომის ჯილდო—არაჩვეულებრივად დიდი ნაყოფია. თუ გსურთ ვეებერთელა კვებით მეურნეები გააკვიროთ, ვთხოვთ შემდეგი ჩემი რჩევა ასარულოთ.

კვები თესლით მოჰყავთ. წიგნებში სწერია—უმჯობესია კვების თითო მარცვალი (თეთრი კვების) თესლი პატარა ქოთნებში ჩათესოთ აპრილის დამდეგსაო. (ჩვენში უფრო ადრე შეიძლება).

კვების გასაზრდელად საკიროა სითბო. კვლებში მისი გადარგვა მხოლოდ მაშინ შეიძლება, როდესაც ყინვის შიში აღარ იქნება ე. ი.—დაახლოებით აპრილის ბოლო რიცხვებში. სასურველია, რომ კვალი ნოყიერი ნიადაგისაგან შესდგებოდეს და მზის გულზე იყოს.

როგორც კი ათბება, გადარგული მცენარეები სწრაფად იწყებენ ზრდას და მალე ყვავილიც უჩნდება. როცა ნაყოფი გაუჩნდება, მშრალ ამინდებში საკიროა კვალი უხვად მორწყ-

*) კვები ანუ ხაპი.

ყოთ და აგრეთვე ყველაფერი მოაშოროთ, რაც მცენარის თავისუფალ ზრდას ხელს შეუშლის.

როცა ნაყოფი დაახლოებით მუქის ტოლა გაიზრდება, საცდელად უნდა ამოირჩიოთ ერთი ან რამდენიმე მათგანი ყველაზე უფრო სალი. თუ გსურთ დიდრონი გაიზარდნენ, თითო ძირს ორი კვანძის მეტი არ უნდა შეაჩინოთ, დანარჩენები უნდა მოაშორო.

შემდეგ საჭაროა შექარნარევი წყალი შეამზადოთ. ეს ადვილი საქმეა. უნდა გააცხელოთ წყალი იმდენად, რომ შიგ შექარი მალე გადნეს. შექარი იმდენი უნდა ჩაჰყაროთ, რომ წყალი შესქელდეს. შექარნარევი წყალი არ უნდა აადულოთ, თორემ შარბათი გამოვა.

როცა შეატყობთ, რომ წყალი კარგად გასქელდა, შემდეგ უნდა გააცივოთ. ახლა უნდა იშოვოთ მრგვალი პატრუქი, ღამის პატარა სანათებს რომ უკეთებენ, ან მსხვილი დაგრეხილი ბამბის ძაფი. დაშქრულ წყალს რამდენსამე პატარა ტურქელში ჩაასხამთ და საცდელ კვანძს გარშემო შემოუდგამთ.

შემდეგ პატრუქი ისე უნდა დასქრათ, რომ მისი თავით კვანძის ყლორტს მისწვდეს, ბოლო კი დაშქრული წყლით სავსე ტურქელს. მერე ნაყოფის კირწის მახლობლად დანით გაუსერეთ მცენარეს ყლორტი, რომ პატრუქის თავი შიგ ჩაეტიოს. ბოლო კი დაშქრულ წყალში უნდა ჩაუშვათ.

ამნაირად მცენარის ყლორტსა და დაშქრულ წყალ შუა კავშირი გაიბმის. შეგიძლიათ კვანძს ორი ან მეტი ტურქელი შემოუდგათ და თითოეული მათგანი ყლორტს შეუერთოთ. მაგრამ ისიც უნდა გვახსოვდეს: თუ ბევრ ადგილას ვაკვრით ყლორტს, მაშინ ნაყოფს კიდევაც ვაწვებთ.

თუ კარგი ამინდი დაუდგა, კვანძი საოცარი სისწრაფით იწყებს ზრდას და პატრუქის შემწეობით მთლად ჩანთქავს დაშქრულ წყალს.

სასარგებლოა ხანდახან დაშაქრულ წყალს მოურიოთ და, რასაკვირველია თვალს უნდა ადევნებდეთ, რომ პატრუქის ბოლო ყოველთვის წყალში იყოს.

რამდენ დაშაქრულ წყალს შესრუტავს კვახი, იმდენი უნდა ჩაუმატოთ და იგი დღეებით კი არა, საათობით გაიზრდება და უზარმაზარი გახდება.

კ. ძ.

მე-5 №-ში მოთავსებულ გამოცანისა და რეზუსის ახსნა.

- 1) თვალი, ვალი, ალი.
- 2) თამარ მეფე ლმერთს უყვარდა:
ციდან ჩამოესმა რეკა,
იაღბუზზე ფეხი შედგა,
დაბლა მთებმა იწყეს დრეკა!

მიიღება ხელის მოწერა 1917 წლისათვის

დასურათებ ული საყმაწვილო ჟურნალი

საქართველოს
საბჭოთაო

წელიწადი
მეტყველებ.

„ნაკადული“

წელიწადი
მეტყველებ.

ჟურნალი „ნაკადული“ გამოვა ჩვეულებრივი პროგრამით, საგანგებოდ მოწვეულ სარედაქციო კომისიის ხელმძღვანელობით.

შურნალი გამოცემის თვეში ორჯერ

24 წიგნი „ნაკადულისა“ მკირე წლოვანთათვის. **12 წიგნი** „ნაკადულისა“ მოზრდილთათვის.

ყოველი წიგნის პირველ გვერდზე იქნება მოთავსებული გამოჩენილ მხატვართა ნახატი.

ფასი ჟურნალისა: წლიურად ორივე გამოცემა—**5 მან.**—იმათთვის, ვინც ჟურნალს რედაქციაში მოიკითხავს, გაგზავნით კა. **6 მან.**—ნახევარ წლით—**3 მან.** გაგზავნით—**3 მან.** 50 კაპ. ცალ-ცალკე: მკირე წლოვანთათვის **24 წიგნი**—**3 მან.** გაგზავნით—**3 მან.** 50 კაპ. მოზრდილთათვის **12 წიგნი**—**3 მან.** გაგზავნით—**3 მან.** 50 კაპ. ფულის შემოტანა შეიძლება ნაწილ-ნაწილადაც.

ვსთხოვთ ხელის მომწერლებს, თუ ჟურნალი „ნაკადული“ არ მისდით, ერთი თვის განმავლობაში გვაცნობონ და ადრესის გამოცვლა დროზე შეგვატყობინონ. ადრესის გამოსაცვლელად—**40 კ.** შეიძლება მარკებით გამოიგზავნოს.

ხელის მოწერა მიიღება

თბილისში — „ნაკადულის“ რედაქციაში, ზუბალაშვილის სახლი, გოლოვინის პროსპ. № 8. Редакция „Накадули“, Головинский пр. № 8. შემოსასვლელი დავითის ქუჩიდან, № 2. წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში, სასახლის ქუჩა; ქუთაისში—ისიდორე კვიციანიძისთან, მ. ყაუხჩიშვილთან და თ. მთავრიშვილთან. ფოთში—ლუდმილე მეგრელიძისთან. ბათუმში—ტროფიმ ინასარიძისთან ფოსტაში, ტ. სამსონ ყაზიშვილთან—ქალაქის გამგეობაში. თელავში—ვანო პაატაშვილთან. ახალციხეში—კონსტანტინე გვარამაძისთან. ბაქოში—მეთოდე კაკაბაძისთან. გორში—ქეთევან ჯავახიშვილთან ტინოლო ლომოურთან. ჭიათურაში—ივ. გომელაურთან. ხონში—მ. ი. კავჭანიძისთან. მიხაილოვოში—გიორგი ნაკაშიძისთან. ოზურგეთში—სალომე ხუნდაძისთან, ლანჩხუთში მასწავლებელ ჯუღელთან.

რედაქტორი ნინო ნაკაშიძე
გამომცემელი შ. პავლე იოსების-ძე თუმანიშვილი.